Charles, M. & Hiidenmaa, P. (toim.) 2001. Tietotyön yhteiskunta – kielen valtakunta. AFinLAn vuosikirja 2001. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaiuja nro 59. Jyväskylä. s. 263–303

▼▼▼▼

TEKSTIT MUUTTUVASSA TYÖSSÄ

Kriittinen tekstianalyysi rakennusviraston lehdistötiedotteista 1980 ja 1999

Salli Kankaanpää
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

I have analysed two press releases of the Helsinki City Public Works Department from 1980 and 1999 in the critical and systemic-functional framework. My analysis of the interpersonal metafunction shows that the institutional writer of the old press release is a negative and formal adviser. In contrast, the writer of the new press release is permissive, positive and slightly informal. A look at the ideational metafunction implies that while the old press release sees the world as a struggle where urban nature is threatened by active enemies, the new press release reflects the co-operation of the Department with various partners. The changes can be interpreted as indications of the tendencies of democratisation and commodification (Fairclough 1992). The tendency of technologisation is present, as well. In order to guide inhabitants and, at the same time, to create a positive public image, information officers must write in a sophisticated manner.

Keywords: press releases, language of administration, diachronic change, critical text analysis, systemic-functional analysis, Finnish language

1 Johdanto

Työn tuloksesta voi tehdä monenlaisia päätelmiä työstä. Rakennuksesta näkyy, onko se tehty puusta käsin vuolemalla vai tehdastekoisista betonielementeistä kokoamalla; jos ruoka on hyvänmakuista mutta epäterveellistä, se kertoo valmistajansa arvostavan enemmän makunautintoa kuin terveellisyyttä. Työn tulos kertoo siis sekä käytetystä tekniikasta ja työmenetelmistä että työn tavoitteista ja ideologioista. Nykyisin yhä useamman työhön kuuluu kirjoittamista (ks. esim. Hiidenmaa 2000c: 19–22), ja esimerkiksi viraston työ näyttäytyy myös suunnitelmissa pitkälti tekstien tekemisenä (Heikkinen 2000b: 172). Tekstien vaikutuksesta voi syntyä muitakin tuloksia, mutta tekstityön näkyvä tuotos on teksti, ja tekstien perusteella voi niin ollen ajatella saatavan tietoa työstä, jossa ne on tehty (Heikkinen 2000b: 117).

Yksi tekstityötä tekevien ryhmä ovat tiedottajat. Ammattinimikkeen ja tekstilajin nimen perusteella voi olettaa, että nykysuomalaisessa tietoyhteiskunnassa tiedottajan ammatti on keskeinen ja tiedote tärkeä tekstilaji, onhan suomen kielen sanat *tiedottaja* ja *tiedote* johdettu tietoyhteiskunnan avainsanasta *tieto*. Tiedottamista harjoittavat niin talouselämä, valtionhallinto, kunnat kuin järjestötkin (ks. esim. Tiedottaja, tiedotus, toimittaja 1984). Järjestäytyneitä tiedottajia on Suomen Tiedottajien Liitossa yli 1300 (STIL 2001), Julkisen alan tiedottajat ry:ssä noin 400 (JAT 2001).[1] Tiedottajat tekevät paljon muutakin kuin kirjoittavat lehdistötiedotteita, mutta myös lähetettyjen tiedotteiden määrä on suuri: esimerkiksi Helsingin Sanomiin tuli jo vuonna 1974 satunnaisesti valitulla tarkasteluviikolla keskimäärin 322 tiedotetta tai muuta aineistokokonaisuutta päivässä (Välkevirta 1984: 19), ja pelkästään talousaiheisia lehdistötiedotteita (tai vastaavia) eri lehdet saivat vuonna 1988 kukin keskimäärin noin 58 päivässä (Huovila 1990: 53).[2]

---

[1] Ikävalko (1996: 49) pitää tiedottajien ammattikuntaa suhteellisen pienenä, kun ottaa huomioon, että ”suomalaisen viestintäalan professionalismin juuret ulottuvat vuosisadan [1900-luvun] alkuun”.

[2] Tosin Huovilan tutkimuksessa on mukana myös Suomen Tietotoimiston välittämä aineisto, joka on noin puolet lehtiin tulleen aineiston kappalemäärästä (Huovila 1990: 53).

Mitä tiedotteiden perusteella voi päätellä tiedottajan työstä ja sen muuttumisesta? Jotta saisi käsityksen lehdistötiedotteiden koko kirjosta, olisi kuvattava laajaa aineistoa kvantitatiivisin menetelmin. Tällaiseen en kuitenkaan pyri, vaan tarkastelen lehdistötiedotteita kaupungin tiedottajan työn tuloksena rajoittuen yhden viraston lehdistötiedotteisiin. Aineistoni koostuu Helsingin kaupungin rakennusviraston lehdistötiedotteista vuosilta 1979–80 ja 1998–99.[3] Olen valinnut tätä artikkelia[4] varten tarkempaan analyysiin kaksi eriikäistä tiedotetta (liite), joista lingvistisen tekstianalyysin avulla etsin merkkejä tiedottajan työstä ja sen ideologisista muutoksista.[5] Analysoimani lehdistötiedotteet ovat osa kunnallista tiedottamista, johon kunnat ovat uuden kuntalain (1995) tultua voimaan joutuneet kiinnittämään entistä enemmän huomiota. Tiedottamisen tavoista ja muodoista ei laissa sen tarkemmin säädellä, mutta Suomen Kuntaliitto on julkaissut kunnille yhteisiä tiedotusohjeita (Kuntien tiedottaminen 1995), joissa painotetaan juuri lehdistötiedotteiden merkitystä tiedottamisessa verrattuna esimerkiksi tiedotustilaisuuksiin.

---

[3] Tämä on meneillään olevan väitöskirjatutkimukseni (ks. Hankekuvaus 2001) pääaineisto.

[4] Kiitän AFinLAn anonyymeja arvioitsijoita erittäin hyödyllisistä kommenteista, jotka kannustivat kirjoittamaan artikkelin uudelleen olennaisesti syvällisemmäksi.

[5] Näistä voi saada tietoa myös haastattelemalla. Niinpä tiedotuspäällikön mukaan rakennusviraston ilmoituksia ja kuulutuksia on pyritty saamaan vähemmän byrokraattisiksi (Masalin 1999). Myös tekstien ulkoasusta voi tehdä monia kiinnostavia päätelmiä, jos käytettävinä ovat alkuperäistekstit tai näköiskopiot. Ulkoasusta voisi tehdä ideologiasta kertovia semioottisia tulkintoja (ks. Tiililä 2000: 229), mutta siihen en tässä ryhdy (ks. kuitenkin tiedotteiden kokonaishahmon analyysia, Kankaanpää 2001). Tiedotteiden ulkoasu antaa tietoa myös tiedottajien käyttämistä työvälineistä: Helsingin kaupungin rakennusvirastossa tiedotteet kirjoitettiin parikymmentä vuotta sitten kirjoituskoneella esipainetulle lomakkeelle, kun taas 1990-luvun lopussa tietokoneella kirjoitettu teksti tulostettiin mustavalkotulostimella valkoiselle A4-arkille. Tämän artikkelin liitteissä on nähtävissä vain analysoitujen tiedotteiden teksti, ei näköiskopioita tiedotteista.

1.1 Aineistosta

Ensimmäinen edellytys tekstityön tulosten tutkimiselle on, että tekstit ovat säilyneet tutkimusta varten. Helsingin kaupungin rakennusviraston tiedotusyksikkö on arkistoinut lehdistötiedotteensa vuodesta 1979, vaikka Helsingin kaupungin virastojen ei tarvitse arkistoida lehdistötiedotteitaan kaupunginarkistoon tutkimuskäyttöä varten eivätkä kaikki virastot niitä siksi arkistoi. Lehdistötiedotteiden järjestelmällisen säilyttämisen voikin tulkita kertovan oman työn ja sen historian arvostuksesta, sillä yleensä arkistoihin jälkipolville säilytettäviksi päätyvät vain jollain tavalla arvokkaina pidetyt tekstit, kuten valtiolliset asiakirjat ja merkkihenkilöiden kirjeet, ja vähemmän tärkeistä teksteistä saatetaan arkistoida näytteitä, jos niitäkään (ks. esim. Kansallisarkisto 2000).

Kahdessakymmenessä vuodessa tiedotteiden kirjoittaminen on rakennusvirastossa lisääntynyt huomattavasti: lehdistötiedotteiksi on kahdentoista kuukauden aikana 1979–80 arkistoitu 44 tekstiä ja kymmenen kuukauden aikana 1998–99 vastaavasti 146. Myös viraston tiedottajien määrä on aineiston tiedotteissa esiintyvistä nimistä päätellen kasvanut kahdesta kuuteen. Tämä kertoo tiedotustyön arvostuksen lisäyksestä: tärkeäksi katsottuun työhön palkataan enemmän tekijöitäkin. Käytännössä työ jakaantuu aiempaa useamman tiedottajan kesken, ja samassa ammatissa toimivia työtovereita on entistä useampia. Tällä puolestaan voi olla vaikutusta siihen, millaisiksi tiedotteet muotoutuvat, sillä tiedottajat lukevat ja kommentoivat toistensa tiedotteita (Lehto 1999).[6]

Olen alustavasti luokitellut tiedotteet ilmeisimmän funktionsa perusteella ryhmiin kokonaiskuvan saamiseksi aineistosta (työelämän tekstien luokittelusta eri perustein ks. Hiidenmaa 2000c: 27–28). Tässä tarkastelemani tiedotteet kuuluvat ohjaileviin tiedotteisiin, joiden tarkoituksena on saada kaupunkilaiset toimimaan kaupungin järjestyssääntöjen mukaisesti. Ohjailevat tiedotteet puoles-

---

[6] Lehdistötiedotteiden kirjoittamisen ohella rakennusviraston tiedottajat tekevät paljon muutakin, esimerkiksi vuonna 1998 tiedotusyksikkö tuotti sähköisiä lomakkeita (Toimintakertomus 1998: 21).

taan kuuluvat alaryhmänä ryhmään ”varsinaiset lehdistötiedotteet”, johon olen luokitellut alustavasti prototyyppisimpinä lehdistötiedotetekstilajin edustajina pitämäni tiedotteet. Ns. varsinaisia lehdistötiedotteita on vuosien 1979–80 aineistossa 14 ja vuosien 1998–99 aineistossa 71. Niiden määrä on siis lisääntynyt suhteellisesti vielä enemmän kuin kaikkien lehdistötiedotteiden.[7]

Olen tarkoituksellisesti valinnut vertailtavaksi kaksi selvästi erilaista ohjailevaa tiedotetta (liitteet 1ja 2) ja painotan analyysissa sitä, mikä uudessa tiedotteessa on uutta ja erilaista. Vuosien 1998–99 aineistosta olisi löydettävissä myös vanhaa tiedotetta enemmän muistuttavia tiedotteita, jolloin tuloksissa muutoksen sijasta korostuisi pysyvyys. Vaikka en nytkään sivuuta tiedotteista löytämiäni yhteneväisyyksiä, tuloksia arvioitaessa on huomattava, että ”muutosten kysyminen auttaa näkemään muutoksia” (Hiidenmaa 2000a: 185).

1.2 Tutkimusongelmat, teoria ja metodi

Teoreettinen viitekehykseni on kriittinen tekstintutkimus, jonka mukaan yhteiskunnan ja kielen vuorovaikutus on molemminpuolinen: kielenkäyttö heijastaa yhteiskuntaa, mutta toisaalta myös kieli ja tekstit osaltaan luovat yhteiskunnan sellaiseksi kuin se on (ks.

---

[7] Muut alustavat ryhmät ovat yleisönosastovastaukset, kokoustiedotteet (lautakunnan kokouksista tiedotusvälineille), minne mennä -tiedotteet (tapahtumapalstalle lähetetyt lyhyet, lähinnä vain tilaisuuden nimen, ajan ja paikan sisältävät tiedotteet), kutsun lehdistötilaisuuteen tai vastaavaan sisältävät tiedotteet ja sekalaiset muut tekstit (esim. oikaisu, kirjallinen vastaus toimittajan kysymyksiin). Ns. varsinaisten tiedotteiden alaryhmiä ovat ohjailevien tiedotteiden lisäksi katutyötiedotteet, jotka tiedottavat ennakolta tulevista liikennettä haittaavista katutöistä, ja tapahtumatiedotteet, jotka houkuttelevat yleisöä viraston järjestämiin tapahtumiin; lisäksi uudessa aineistossa on alaryhmiä, joita vanhasta ei löydy, kuten ns. imagotiedotteet, joiden funktiona ei ole suoraan vaikuttaa kaupunkilaisten toimintaan vaan parantaa kaupungin tai viraston imagoa. Ryhmittely on alustavaa ja tarkentuu tutkimukseni (ks. Hankekuvaus 2001) edetessä tarkemman tekstianalyysin myötä. Aineiston hallitsemiseksi alustava luokittelu kuitenkin on tarpeen (ks. myös Rahm 1997: 7–9).

esim. Fairclough 1992). Tekstit rakentavat myös työtä, missä ne tehdään; jos teksteistä tehtäisiin erilaisia, työkin olisi erilaista. Tekstityöläinen ei kuitenkaan ole vapaa kirjoittamaan miten haluaa, vaan kuuluakseen instituutioon hän joutuu ottamaan huomioon sen arvojen asettamat rajoitukset, jotka ilmenevät monenlaisina konkreettisina konventioina (Peters 1999: 18–19, 106, 141; Heikkinen 2000a: 268–271). Oletankin analysoimieni viraston lehdistötiedotteiden kertovan enemmän kirjoittajainstituution arvoista kuin yksittäisten tiedottajien yksilöllisistä näkemyksistä.

Keskityn tiedotteiden kirjoittajavirastosta ja sen suhteista muihin tahoihin antamaan kuvaan. Millaisen kuvan tiedotteet antavat virastosta (kaupungista, tiedottajasta)? Mitä muita ryhmiä tai tahoja tiedotteissa esitetään ja miten? Millainen on tiedotteiden antama kuva viraston ja muiden ryhmien suhteesta? Millaisia merkityksiä tiedoteteksteihin kirjoittuu, ja miten merkitykset ovat muuttuneet?

Koska tiedotteet on kirjoitettu Helsingin kaupungin rakennusviraston nimissä, tiedotteihin kirjoittuvaa viraston kuvaa analysoitaessa on otettava huomioon sekä tiedotteisiin kirjoittuva kirjoittajan kuva että tiedotteiden kaupungista ja virastosta tekstin aiheena antama kuva. Analysoin niitä omissa luvuissaan 3 ja 4. Näissä luvuissa analyysi pohjautuu pitkälti Hallidayn systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan, joka yleisemminkin on kriittisen tekstintutkimuksen lingvistinen perusta (Kalliokoski 1996: 21). Halliday (1994: xvi–xvii) korostaa, että vaikka tekstianalyysissa kieliopillinen analyysi on vasta ensimmäinen askel, jonka jälkeen tekstiä tulkitaan suhteessa tilanne- tai kulttuurikontekstiin päätyen joskus hyvinkin abstrakteihin semioottisiin tulkintoihin, tulkinnan ei pidä olla mielivaltaista vaan pohjautua kielioppiin. Jotta kielioppi ottaisi huomioon tekstin merkityksen ja vaikutuksen, sen pitää Hallidayn (mp.) mukaan olla orientaatioltaan funktionaalinen ja semanttinen, kuten systeemis-funktionaalinen kielioppi on.

Tulkitsenkin tiedotteiden merkityksiä systeemis-funktionaalisen kieliteorian mukaisesti (Halliday 1994, ks. myös Eggins 1994). Teorian mukaan kielenkäyttö on jatkuvaa valintaa yhtaikaa kolmesta eri merkityssysteemistä ja kieli merkityspotentiaali, joka välittää kolmenlaisia merkityksiä. Ideationaaliset merkitykset kuvaavat maailmaa, interpersonaaliset vuorovaikutusta ja tekstuaaliset tekstin ra-

kentumista. Kaikki merkitykset ilmenevät samassa lauseessa yhtaikaisesti niin, että ideationaalisia merkityksiä ilmentää kielen transitiivisuussysteemi eli lauseen ilmaisema prosessi osallistujineen ja olosuhteineen, interpersonaalisia modaalisuus laajasti ymmärrettynä ja tekstuaalisia lauseen jakautuminen teemaan ja reemaan. Koska valinnat ovat funktionaalisia, niillä on yhteys kielenkäyttötilanteeseen ja toteutuneista valinnoista voi tehdä tulkintoja myös tilanteesta. Halliday (1994: xvi) kuitenkin korostaa, ettei suoraa yhteyttä kieliopin ja tilanteesta tehtävien tulkintojen välillä ole ja jo kieliopillinen analyysi vaatii tulkintaa.

Relevantti tilannekonteksti on tässä artikkelissa institutionaalinen konteksti: mitä lehdistötiedotteet kertovat ne tuottaneesta instituutiosta. Luvussa 3 analysoin ensisijaisesti interpersonaalista metafunktiota eli tiedotteiden vuorovaikutusmerkitystä ja luvussa 4 ideationaalista metafunktiota eli tiedotteiden maailmaa. Kielen tasolla tarkastelen luvussa 3 ennen kaikkea tekstien modaalisia valintoja (tässä yhteydessä viittaan taajaan myös Kangasniemen [1992] eri viitekehyksessä tekemään tutkimukseen suomen kielen modaali-ilmauksista). Luvussa 4 tarkastelun keskiössä on puolestaan tekstien transitiivisuus eli se, millaisiin prosesseihin virasto ja muut ryhmät osallistuvat.

Sekä luvussa 3 että 4 analysoin vain tiedotteiden tiedoteosaa ja jätän pelkästään toimittajan luettaviksi tarkoitetut tunniste- ja lisätieto-osat analyysin ulkopuolelle. Näihin keskityn luvussa 2, jossa tutkin tiedotteisiin kirjoittuvia tiedottajaa ja toimittajaa hyödyntäen Goffmanin (1981) esittämää jaottelua erilaisista puhujan ja kuulijan ulottuvuuksista.

2 Lehdistötiedotteet viestinä tiedottajalta toimittajalle

Goffman (1981: 144–145) on ottanut puhujan ja kuulijan erilaisten roolien tai ulottuvuuksien analysoimiseksi käyttöön käsitteet esittämismuotti (production format) ja osallistumiskehikko (participation

framework). Esittämismuotti kuvaa puhujan, osallistumiskehikko kuulijan erilaisia ulottuvuuksia. Puhuja voi ensinnäkin olla esittäjä (animator), joka vain esittää muiden ajatuksia ja sanoja. Jos puhuja esittää omin sanoin omia ajatuksiaan, hän on auktorin eli tekijän roolissa (author). Kolmas äänessäolija on toimeksiantaja tai päämies (principal), jonka käsityksiä esittäjä esittää ja jonka asemaa sanottu tukee. Kuulijapuolella Goffman vastaavasti erottaa keskusteluun osallistuvat eli ratifioidut osallistujat (ratified participants) keskusteluun osallistumattomista sivustakatsojista (bystanders tai overhearers). Ratifioidut kuulijat Goffman jakaa vielä puhuteltuihin (addressees) ja puheen kohteisiin (targets). Samallakin puhujalla ja kuulijalla voi olla keskustelun ja jopa saman puheenvuoron kuluessa erilaisia rooleja. Roolista toiseen siirtymisestä Goffman (1981: 128) käyttää termiä footing, joka on suomennettu asennonvaihdoksi. Goffmanin luokittelua on Suomessa hyödynnetty sekä arki- (esim. Hakulinen 2001 [1990]: 319–321; Seppänen 1998: 30–31) että institutionaalisten keskustelujen tutkimuksessa (Kajanne 2001: 32–33; Raevaara 2000: 33–34) ja institutionaalisten tekstien tutkimuksessa (Tiililä 2000: 242, 251–259).

Jo teoriassa lehdistötiedotteiden tilanteessa on erilaisia kirjoittaja- ja lukijarooleja: lehdistötiedotteen kirjoittaa tiedottaja, mutta hän ei tee sitä omasta vaan viraston puolesta. Lisäksi tiedotteen laadintaan osallistuu tavallisesti myös tiedotteessa käsiteltävän asian asiantuntija esimerkiksi kirjoittamalla tiedoteluonnoksen (Masalin 1999, Lehto 1999). Niinpä on todennäköistä, että tekstistä kuuluu useita ääniä: tiedottaja voi olla sekä auktorina että esittäjänä, joka esittää toimeksiantajansa viraston sanomaa. Myös lehdistötiedotteen lukija on moninainen: tiedote lähetetään toimittajalle (puhuteltava), mutta lisäksi se saattaa olla suunnattu muille lukijoille (kohteille Goffmanin 1981 luokittelussa), joille toimittaja tekstin mahdollisesti välittää. Erikoista lehdistötiedotteen tapauksessa on, että on puhutellusta oman instituutionsa edustajana kiinni, voiko tekstiin kirjoittuvista ajatelluista kohteista tulla tekstin todellisia lukijoita (ns. portinvartijamalleista ks. Ikävalko 1996: 35–37). Tiedotusvälineille tarjotusta aineistosta käytetään ehkä vain noin 20 % (Huovila 1990: 38). Välkevirran (1984: 20) mukaan lehteen tulleista tiedotteista tms. arviolta 40 % päätyy roskakoriin ja 29 % otetaan välittö-

mään käyttöön, 26 % säilytetään myöhempää käyttöä varten ja 5 % antaa jutun aiheen. Joka tapauksessa lehden ulkopuolelta tuleva aineisto on toimitukselle ”vain ja tyypillisesti raaka-ainetta, joka vaatii melkoisesti toimituksellista työpanosta valikoituakseen, tiivistyäkseen ja muokkautuakseen jatkojalostuksessa journalistisesti hyväksyttävään muotoon” (Välkevirta 1984: 18).

Analysoimissani ohjailevissa tiedotteissa (ks. liitettä) eri lukijat näkyvät ennen kaikkea siinä, että tiedotteet koostuvat erilaisista funktionaalisista osista (ks. Eggins 1994: 36–41), joista osa on tarkoitettu vain toimittajalle, osa välitettäväksi myös lehden lukijoille. Vanhassa tiedotteessa (teksti 1) selvimmin viestintää tiedotussihteeriltä toimittajalle ovat toimittajan puhuttelu (*Arvoisa toimittaja*) ja tiedotussihteerin allekirjoitus. Toimittajaa toisin kuin tiedotussihteeriä ei yksilöidä käyttämällä hänen nimeään, vaan hänet luokitellaan ammattinsa mukaan. Puhuttelusana *arvoisa* on tulkittavissa arvostuksen ja kunnioituksenkin osoitukseksi (CD-PS, sv. *arvoisa*: ”puhuttelusanan määritteenä: kunnioitettava”). Tällaisen konventionaalistuneen ja sävyltään muodollisen puhuttelufraasin käyttö osoittaa tiedottajan ja toimittajan muodollisen kohteliasta suhdetta. Tiedottaja on nimikkeellä *tiedotussihteeri* luokiteltu viraston tietyssä virassa olevaksi virkahenkilöksi. Virka-aseman mainitseminen kertoo, että allekirjoittaja on virastossa sellaisessa asemassa, että hän voi toimia allekirjoittajana ja siten tiedotteen vahvistajana (vrt. Tiililä 2000: 253–259). Tämä samoin kuin ylätunnisteen painettu teksti *Helsingin kaupungin rakennusvirasto tiedottaa* antaa ymmärtää, että koko tiedote on kirjoitettu viraston nimissä, ei tiedottajan. Toisaalta allekirjoituksen yhteydessä ei mainita viraston nimeä, minkä voi tulkita niin, että kyseessä on viesti nimetyltä tiedotussihteeriltä, ei vain virastolta.

Uudesta tiedotteesta (teksti 2) toimittaja ja tiedottaja lukijana ja kirjoittajana on häivytetty, sillä siinä ei ole puhuttelua eikä allekirjoitusta. Implisiittisesti toimittaja kuitenkin on läsnä, sillä vastaanottajaan epäsuorasti viittaa tekstilajin nimityksen (*lehdistötiedote*) määriteosa *lehdistö*. Vastaanottajan nimeämisessä on siis siirrytty toisaalta epäsuorempaan käytäntöön (puhuttelusta tekstilajin nimikkeen määriteosaan) ja toisaalta ylemmälle ja abstraktimmalle organisationaaliselle tasolle (toimittaja > lehdistö).

Toimittajalle on suunnattu myös molempien tiedotteiden alussa oleva lähettäjäviraston ja uudessa myös päiväyksen mainitseva tunnisteosa sekä lopussa oleva lisätieto-osa, jossa kerrotaan, keneltä asiasta saa lisätietoja. Näihin osiin kirjoittuva kuva kirjoittajavirastosta on erilainen kuin lehden lukijoille välitettäväksi tarkoitettuun osaan (tiedoteosaan) sisältyvä. Vanhaan tiedotteeseen kirjoittuva kuva rakennusvirastosta osana neliportaista organisaatiota perustuu tunniste- ja lisätieto-osiin. Tunnisteosassa genetiiviattribuutti *Helsingin kaupungin* määrittää sanaa *rakennusvirasto* ja osoittaa rakennusviraston Helsingin kaupungin alaiseksi (ks. myös Tiililä 2000: 255). Lisätietokohdassa *rakennusvirasto*-sanan genetiivimuoto puolestaan määrittää sanaa *puisto-osasto* ja puisto-osasto esitetään paikkana, jossa nimeltä mainittu henkilö antaa lisätietoja. Näin hahmottuva neliportainen organisaatio Helsingin kaupunki, rakennusvirasto, puisto-osasto, osaston työntekijä on pelkästään puhutellulle toimittajalukijalle välittyvä merkitys, sillä tiedoteosassa virasto esiintyy vain kaksiosaisen organisaation (*Rakennusviraston puisto-osasto*) ylempänä osana, ilman mainintaa Helsingin kaupungista.

Vanhan tiedotteen tunnisteosasta myös syntyy kuva virastosta aktiivisesti tiedottavana organisaationa. Virasto esitetään tiedottamisprosessin sanojana lauseessa *Helsingin kaupungin rakennusvirasto tiedottaa*, ja koska lauseeseen ei ole pantu ilmi sanottavaa (Verbiage, ks. Halliday 1994: 141, esim. ”tiedottaa, että puistoja pitää suojella”), tiedottamisen voi tulkita olevan jatkuvaa, ja niin tulkinta virastosta ’aktiivisesti tiedottavana’ vahvistuu. Lisätietokohtaan puolestaan kirjoittuu kuva palvelualttiista virastosta: kohdassa viraston nimeltä mainittu työntekijä esiintyy toimijana materiaalisessa antamisprosessissa, johon liittyy tavan adverbiaali *mielellään* ja lauserakenteesta irrallisena myös väline lisätietojen antamiseen (puhelinnumero).

Uuden tiedotteen tunnisteosassa Helsinkiä edustaa vain vaakuna, joten tunnisteosan lukijaksi kirjoittuu henkilö, joka tuntee Helsingin vaakunan. Sen sijaan tiedoteosassa sana *Helsinki* esiintyy useaan

kertaan alkaen otsikosta ja ensimmäisestä virkkeestä. Virasto nimetään vaakunan oikealla puolella sekä suomeksi että ruotsiksi: *RAKENNUSVIRASTO Byggnadskontoret*. Kahden kielen käyttö on tulkittavissa niin, että virasto on kaksikielinen. Uuden tiedotteen lisätietokohdassa ei mainita lainkaan virastoa, mutta kohdassa nimeltä ja titteliltä mainitut henkilöt voi ymmärtää viraston työntekijöiksi ylätunnistekohdan perusteella. Merkille pantavaa on, että tässä tiedotteessa yksi lisätietojen antajista on titteliltään *vihertiedottaja*. Näin tiedottaja kirjoittuu myös asiasta enemmän tietäväksi asiantuntijaksi,[8] kun taas vanhan tiedotteen nimitys *tiedotussihteeri* voi herättää mielteitä tiedottajasta kirjurina tai virastopäällikön tai koko muun viraston avustajana (vrt. CD-PS sv. *sihteeri*).

3 Tiedotteisiin kirjoittuvat kirjoittaja ja lukija

Kun edellä oli puhe tiedottajasta tiedotteiden kirjoittajana ja toimittajasta lukijana, seuraavassa etsin teksteihin kirjoittuvia kirjoittajan ja lukijan kuvia (ks. Karvonen 1995: 17–19). Nyt analysoin vain tiedotteiden tiedoteosia, en tunniste- enkä lisätieto-osia; yksinkertaisuuden vuoksi puhun kuitenkin tiedotteisiin kirjoittuvista kirjoittajista ja lukijoista. Millaiset kirjoittaja ja lukija tiedotteisiin kirjoittuvat, eli millaisia interpersonaalisia merkityksiä tiedotteet ilmentävät? Millaista toimintaa tiedotteet teksteinä ilmentävät, siis mitä niillä tehdään? Miten kirjoittaja suhtautuu kuvaamiinsa asioihin? Etsin tiedotteisiin kirjoittuvaa kirjoittaja- ja lukijapositiota ennen kaikkea erittelemällä tiedotteiden modaalisia valintoja, kuten moduksia, tempuksia, kieltoa, modaaliverbejä ja -adverbeja (vrt. Halliday 1994: luku 4, Eggins 1994: luku 6). Tämän lisäksi tarkkailen valikoiden myös muita kielellisiä valintoja siltä kannalta, mitä ne

[8] Tämä on aineistossani poikkeuksellista, sillä yleensä lisätietojen antaminen esitetään sekä vanhoissa että uusissa tiedotteissa tyypillisesti muiden kuin tiedottajan työnä.

kertovat kirjoittajasta ja lukijasta. En kuitenkaan jäsennä lukua analysoitavien kielenainesten mukaan, vaan tiedotteisiin kirjoittuvien kirjoittajamerkitysten mukaan (tämäntyyppisestä jäsentelyratkaisusta ks. Kuronen ym. 2000: 526, vrt. toisenlaisiin ratkaisuihin Heikkinen 1999: 20 ja Karvonen 1995). Koska tiedotteiden institutionaalinen kirjoittaja on rakennusvirasto, tulkitsen teksteistä nousevat merkitykset kuvaksi rakennusvirastosta kirjoittajana. Lopuksi (luvussa 3.4) pohdin, missä määrin tiedoteosa on kohdistettu toimittajalukijalle ja missä määrin muille.

3.1 Vanha tiedote: virasto varovaisena neuvojana

Vanhaan tiedotteeseen kirjoittuu kuva rakennusvirastosta neuvojana. Tiedotteessa on useita deonttisen välttämättömyyden (1a–d) ja kiellon (1e–g) ilmauksia (ks. Kangasniemi 1992: 96–121):

1 a Talvipuuhissakin *on syytä varoa* vahingoittamasta kau pungille elintärkeätä puustoa ja muuta kasvullisuutta.

b *Tulisi välttää* lumen kasaamista katupuiden juurille.

c Lumi *on korjattava* pois lapiolla puun juurelta.

d Siksi niiden [katupuiden] suojelussa *tulisi ottaa huomioon* kaikki mahdollinen.

e *Ei* lumikasoja pensasistutusten päälle.

f Tällainen *on kiellettyä*.

g – – sitä [lunta] *ei saisi – – työntää* koneella puun runkoa vasten.

Nämä ovat tulkittavissa pikemminkin neuvoiksi kuin velvoittaviksi käskyiksi. Tähän tulkintaan johtaa ennen kaikkea se, että osa välttämättömyyden tai kiellon ilmauksista sisältyy sisennettyyn jak-

soon, jonka johtolause eksplisiittisesti ilmaisee jakson olevan neuvomista:

2 Rakennusviraston puisto-osasto *neuvoo* elinympäristön säilyttämiseksi seuraavaa:

Tulkitsen lauseen performatiiviksi, jossa virasto kirjoittajana viittaa itseensä (osastoonsa) kolmannessa persoonassa: ’Rakennusviraston puisto-osasto neuvoo täten – –’. Institutionaalisessa tekstissä on tavallista, että institutionaalinen kirjoittaja puhuu itsestään kolmatta persoonaa käyttäen. Kolmatta persoonaa tai passiivia kirjoittajainstituutioon viittaamassa käytetään esimerkiksi viranomaisten kansalaisille lähettämissä päätöskirjeissä (Tiililä 1993b), ja sellainen on tyypillistä myös lehdistötiedotteille (Jacobs 1999). Performatiivitulkintaa tukee, etteivät viraston esittämäksi esitetty sisennetty jakso ja sitä edeltävä ja sen jälkeen tuleva jakso olennaisesti poikkea kieleltään toisistaan, vaan kaikissa on esimerkiksi samantyyppisiä deonttisen välttämättömyyden ilmauksia (*tulisi välttää*, *tulisi ottaa huomioon*). Performatiivitulkinnan mukaan sisennettyyn tekstinosaan sisältyvät neuvot ovat viraston puhetta ja sikäli samassa asemassa kuin tekstin ensimmäisen ja viimeisen kappaleen neuvot. Tämä tulkinta korostaa tiedotteen merkitystä ’kirjoittaja neuvoo’.

Kohdan voi kuitenkin tulkita myös niin, että kirjoittaja referoi tai siteeraa rakennusviraston puisto-osaston antamia neuvoja. Tällöin sisennetty jakso on neuvojen referointia tai suoraa lainaamista, ei neuvomista tässä ja nyt. Kuitenkin kirjoittaja on sisällyttänyt neuvot tekstiinsä, joten vailla merkitystä ne eivät nytkään ole. Iedema (1997: 90–91) jaottelee ohjailevat tekstit (direktiivit) kahteen pääryhmään: alkuperäisen toimintakehotuksen esittäviin (initiate) ja alkuperäisen toimintakehotuksen (samanlaisena tai muunneltuna) toistaviin (iterate). Neuvokohdan performatiivitulkinnan mukaan analysoimani lehdistötiedote kuuluisi edelliseen ryhmään mutta referointitulkinnan mukaan pikemminkin jälkimmäiseen (tosin silloinkin tiedotteen alun ja lopun neuvot voi ajatella alkuperäisiksi toimintakehotuksiksi). Goffmanin (1981) jaottelua seuraten sisen-

netty jakso joka tapauksessa kuuluu johtolauseessa mainitulle toimeksiantaja-kirjoittajalle.

Neuvoja ei ole suoraan osoitettu kenellekään, vaan nesessiivirakenteet esitetään ilman tekijää. Tekstin ensimmäisen neuvon (1a) olosuhdeadverbiaalista *Talvipuuhissakin* on kuitenkin pääteltävissä, että neuvonnan kohde (Goffman 1981) on ”talvipuuhissa” toimivat (eli lumenpoistajat, joista puhutaan myöhemmin).

Neuvojana kirjoittaja on maltillinen. Esimerkissä 3 edellä annetun neuvon (1c) ehdottomuutta lievennetään esittämällä toiminta (poisto juurelta) tietyissä olosuhteissa (*usein ei pientä lumikasaa*) samantekevänä (expression of indifference, ks. Kangasniemi 1992: 122–123):

3 Usein ei pientä lumikasaa edes tarvitse poistaa juurelta.

Monien vanhan tiedotteen välttämättömyyden ja kiellon ilmausten modus on konditionaali. Tämä vahvistaa tulkintaa, ettei ole kyse ehdottomista käskyistä vaan pikemminkin suosituksista. Seuraavassa kuitenkin ehdottomuutta osoittava olosuhdeadverbiaali *missään tapauksessa* on ristiriidassa konditionaalin varauksellisuuden kanssa:

4 Jos lumi joudutaan esim. huoltoliikenteen takia kasaamaan puun juurelle, sitä ei saisi pois ajettaessa missään tapauksessa työntää koneella puun runkoa vasten.

Neuvojen aiheellisuutta perustellaan monin tavoin. Perustelut esitetään rakenteellisesti eritasoisin keinoin lauseiden sisällä ja tekstin kokonaisarkkitehtuurissa, ja ne voivat olla neuvojen syitä tai tarkoituksia tai perusteluja toisille perusteluille (erilaisista perusteluista ks. Herlin 1997; erityisesti deonttisuuden perusteluista ks. Kangasniemi 1992: 144–146). Tiedoteosan alussa neuvo varoa vahingoittamasta puustoa (1a) perustellaan implisiittisesti liittämällä sanaan *puusto* adjektiiviattribuutti *elintärkeä*. Puuston elintärkeys esitetään siis syyksi siihen, ettei puustoa pidä vahingoittaa (’on syy-

tä varoa vahingoittamasta puustoa, koska puusto on elintärkeä’). Performatiivisessa neuvojen johtolauseessa (2) puolestaan on translatiivirakenne *elinympäristön säilyttämiseksi*, joka kertoo neuvonnan päämäärän.

Puiden vahingoittumisen uhan todellisuutta perustellaan tekstin toisessa kappaleessa mainitsemalla konkreettinen esimerkki (*Hietaniemenkadun koivukuja*) ja jopa viittaamalla valokuviin (*Oheiset valokuvat osoittavat*). Sisennetyn jakson lopussa puolestaan on usean virkkeen mittainen jakso, jossa perustellaan, miksi suojaavaa lumikerrosta ei pidä poistaa. Tässä jaksossa itse neuvo annetaan epäsuorasti suhdelauseella, jossa liitetään turhaan lumenpoisajoon ominaisuus *haitallista*:

5 Turha lumenpoisajo viheralueilta on haitallista – –.

Tämä on oikeastaan suoraan ilmaisematta jäävän neuvon perustelu; suoremmin vastaava neuvo perusteluineen voitaisiin antaa seuraavasti:

5’ Lunta ei saa turhaan ajaa pois viheralueilta, koska sellainen on haitallista.

Virke jatkuu lauseella, joka kertoo syyn siihen, miksi lumenpoisajo on haitallista (6). Sitä seuraa toinen perustelu, pitkähkö jakso, jossa kerrotaan, mitä kasveille tapahtuu, kun suojaava lumikerros poistetaan.

6 – – sillä työkoneet saattavat vahingoittaa kasvullisuutta.

Runsaat perustelut voi tulkita niin, että kirjoittaja tietää asiasta paljon eikä neuvo turhaan. Vastaavasti paljosta tiedon tarjoamisesta tekstiin kirjoittautuu tietämätön lukija. Tätä tulkintaa tukee neuvojen kohteen eli lumenpoistajan epiteetti *ajattelematon*. ”Ajattelematon” lumenpoistaja ei tule ajatelleeksi tai ei tiedä oikeaa työtapaa, ja siksi onkin johdonmukaista, että virasto pyrkii välttämään vahingot tulevaisuudessa neuvomalla häntä oikeanlaiseen menettelyyn.

Vaikka kirjoittaja esiintyy tietävänä, hän esittää useita varauksia mm. modaaliverbien avulla (esim. 6; *kolhaisut **voivat** ratkaisevasti alentaa puun elinikää*; *kasvit **voivat** saada pakkasvaurioita*; myös *Lahoaminen saa **usein*** [vrt. *aina*] *alkunsa*). Näin tekstiin kirjoittuu merkitys ’varovainen kirjoittaja’.

Toinen runsaista perusteluista kumpuava tulkinta on ’vailla määräysvaltaa oleva kirjoittaja’, joka ei usko lukijan noudattavan neuvoja, ellei niitä pitkästi perustella. Tiedotteeseen kirjoittuva lukija olisi tällöin kriittinen tai vastahankainen – samaa merkitystä vahvistaa edellä mainittu varausten käyttö. Tätä tulkintaa tukee se, että vanhassa tiedotteessa asioita suhteutetaan keskenään, mikä on yksi keino vakuuttaa lukija. Kielen pintatasossa asioiden suhteuttaminen toisiinsa näkyy siinä, että vanhassa tiedotteessa on selvästi enemmän konjunktiosivulauseita kuin uudessa: vanhassa tiedotteessa on kolme *jos*-lausetta, kaksi *kun*-lausetta, yksi *että*-lause ja yksi relatiivilause, kun taas uuden tiedotteen sivulauseet ovat yksi *että*-sivulause ja kolme relatiivilausetta. Lisäksi vanhassa tiedotteessa syysuhteita ilmaistaan eksplisiittisesti konjunktiolla *sillä* ja adverbilla *siksi* sekä useilla aiheuttamista ilmaisevilla verbeillä (esim. *saada aikaan*, *haitata*, *viivästyttää*).

3.2 Uusi tiedote: virasto varmana ehdottajana

Uuden tiedotteen kirjoittaja ei ole niinkään neuvoja kuin ehdottaja. Tiedotteessa ei ole yhtään deonttisen välttämättömyyden ilmausta, jolla kirjoittaja ohjaisi lukijaa. Sen sijaan tiedotteessa on mahdollisuuden ilmauksia, jotka voi tulkita ehdotuksiksi (ks. Kangasniemi 1992: 134–143, etenkin 137–138 ja 139–141):

7 a Vappunakin *voi helliä* Helsinkiä [otsikko]

b Pakottavan tarpeen *voi ohjata* katujen ja porttikäytävien sijasta 101 käymälään ja 49 pisuaariin.

Ei ole aivan selvää, onko näissä kyse deonttisesta vai dynaamisesta mahdollisuudesta, sillä molemmat tulkinnat ovat järkeviä, kuten seuraavista parafraaseista käy hyvin ilmi (vrt. myös Kangasniemi 1992: 315–321):

Deonttinen:

7 a' Vappunakin saa helliä Helsinkiä / 7b' Pakottavan tarpeen saa ohjata – –.

Dynaaminen:

7 a '' Vappunakin pystyy hellimään Helsinkiä /

7 b '' Pakottavan tarpeen pystyy ohjaamaan – –.

Onkin mahdollista tulkita ilmaukset yhtaikaa kummallakin tavalla, jolloin niiden tulkinta ehdotuksiksi perustuu seuraavanlaiseen päättelyyn: koska ei ole mitään estettä sille, että hellisi Helsinkiä, niin miksei hellisi?

Ehdotukset on esitetty geneerisinä, mutta lauseiden teemana on toisaalta hellimisprosessin aikaa ilmaiseva olosuhde *vappuna* ja toisaalta ohjaamisprosessin kohde *pakottavan tarpeen*. Ehdotusten voikin katsoa suuntautuvan kehen tahansa, joka on liikkeellä vappuna tai jolla on pakottava tarve. Seuraavassa esimerkissä (8) sekä muistutuksen että ehdotuksen kohteet (*ihmiset, jokainen meistä*) on pantu ilmi:

8 Tempauksen tarkoituksena on muistuttaa ihmisiä siitä, että jokainen meistä voi tehdä osansa viihtyisän Helsingin puolesta.

Muistutusta ei kuitenkaan voi tulkita performatiiviksi ('Tempauksen tarkoituksena on *täten muistuttaa ihmisiä siitä, että – –') toisin kuin vanhan tiedotteen *puisto-osasto neuvoo* -kohtaa (2), vaan kyseessä on tempauksessa tulevaisuudessa (ehkä vain ei-kielellisesti) esitettävän muistutuksen referointi. Niinpä tiedotteeseen ei kirjoitu kirjoittajaa, joka muistuttaisi, vaan kirjoittaja, joka referoi

muistutusta. *Muistuttaa*-verbi kuitenkin presupponoi esitetyn proposition (vrt. esim. ”tarkoituksena on uskotella ihmisille, että – –”). Niinpä kirjoittaja käyttäen *muistuttaa*-verbiä sitoutuu referoimaansa väitteeseen ja esittäjänä kaiuttaa näin toimeksiantaja-kirjoittajan ääntä. Tiedote jatkuu luvan ilmauksella (ks. Kangasniemi 1992: 93):

9 Ilottelu ulkosalla on ehdottomasti sallittu.

Tekstissä ei ole selviä kielellisiä merkkejä siitä, onko tämä jo kirjoittajalle kuuluvaa osuutta vai edelleen referointia. Olipa se kumpaa hyvänsä, kirjoittajan voi tulkita allekirjoittavan sen, ja niin tiedotteeseen kirjoittuu merkitys ’salliva kirjoittaja’. Tätä merkitystä vahvistaa kohdan *Ilottelu ulkosalla on ehdottomasti sallittu* intertekstuaalisuus. Siinä viitataan viranomaisten kieltoihin, joista kollokaatio ”ehdottomasti kielletty” on tuttu (yksi kieltävistä viranomaisteksteistä on myös tässä artikkelissa analysoitu viraston vanha tiedote, jossa on kohta *Tällainen on kiellettyä*.). Näin ’sallivuus’ ’kieltävyyden’ vastakohtana korostuu. Samaa virkettä (ja koko viimeistä kappaletta) on käytetty myös toisessa aineistoni samaan vapun tempaukseen liittyvässä lehdistötiedotteessa. Näin kohta yhdistää tekstin muihin sallivuuden merkitystä kantaviin teksteihin, jolloin ’sallivuus’ näyttäytyy yleisemminkin viraston toiminta-ajatuksena eikä vain yhden poikkeuksellisen tekstin merkityksenä.[9]

Uuden tiedotteen kirjoittajaa voi luonnehtia varmaksi ja tietäväksi. Kirjoittaja tuntee tulevaisuuden, kuten on pääteltävissä siitä, että hän esittää useita väitteitä, jotka tekstikontekstin tai ajanilmausten perusteella on tulkittava futuurisiksi, esimerkiksi *Käymälöitä siivotaan koko vapun ajan*. Uuden tiedotteen kirjoittaja on myös täsmällinen: hän esittää paljon tarkkoja lukuja (esim. *101 käymälään ja 49 pisuaariin*, *300 000 kävijälle*, *klo 17 lähtien*, *6000 kpl*). Luvut voi

[9] Intertekstuaalisia suhteita lauseella on myös myöhemmin ilmestyneisiin teksteihin. Lehdistötiedotteen ilmestymisen jälkeen rakennusviraston viherosasto toteutti myös viestintäprojektin Helsinki – Sallittu kaupunki, joka voitti vuoden 2000 yhteiskuntaviestintäkilpailun (YVY 2000). Lehdistötiedotteen ilmestymisen jälkeen on myös ilmestynyt kirjanen nimeltä Sallittu kaupunki – opas helsinkiläisyyteen (Helli Helsinkiä 2000).

tulkita myös niin, että kirjoittaja arvostaa laskettavia arvoja, mikä liittää tekstin esimerkiksi tulosdiskurssiin ja julkisessakin hallinnossa yhä tavallisempaan tulosajatteluun (ks. Hiidenmaa 2000c: 23). Luvuista kirjoittuu myös lukija, joka pitää lukuja tärkeinä. (Todellisista lukijoista jo toimittajalukija saattaa olla tällainen ks. Kalliokoski 1996b: 86–87.) Vanhan tiedotteen kirjoittaja sen sijaan tulee toimeen ilman lukuja ja sen sijaan ilmaisee määrää paljouskvanttorilla (Hakulinen & Karlsson 1979: 82) *kaikki* ja aikaa ajanadverbilla *usein*. Uuden tiedotteen täsmällisyyden vaikutelmaa vahvistaa se, että monet kaupunkitilan osat mainitaan erisnimeltään (*Kaivopuisto*, *ravintola Kaivohuone*, *Kluuvikatu*), kun taas vanhassa tiedotteessa puhutaan yleisesti viheralueista ja puistoista juuri erisnimiä mainitsematta (tiedotteessa on yksi kadunnimi, ks. esim. 17).

Yleensä uuden tiedotteen kirjoittaja luottaa siihen, että lukija hyväksyy väittämät perustelematta. Hän jopa esittää lukijan hyväksyttäväksi varauksitta ja perustelematta identifioivana suhdelauseena esitetyn ja siksi iskulausemaisen (vrt. ”Raha on valtaa.”, ”Aika on rahaa.”) yleistävän väitteen siitä, mikä takaa eli varmistaa parhaan mahdollisen ilonpidon:

10 Parhaan mahdollisen ilonpidon tae on puhdas puistoluonto ja roskattomat kadut.

Tiedotteessa on myös muutamia perusteluja, kuten seuraavat kursivoidut olosuhteen ilmaukset:

11 a *Vappuyönä tehtävän välityhjennyksen myötä* vessojen kapasiteetti riittää lähes 300 000 kävijälle. [Vrt. Koska vessat tyhjennetään vappuyönä, niiden kapasiteetti – –.]

b *Taiteiden yönä saatujen hyvien kokemusten pohjalta* kiertävät roskapartiot – –. [Vrt. Koska taiteiden yönä roskapartioista saatiin hyviä kokemuksia, kiertävät roskapartiot – –.]

Esimerkissä 11b ei kuitenkaan perustella väitteen todenperäisyyt-

tä vaan lauseessa esitettyä toimintaa (kyse on ns. sisältökausaalisuudesta, Sweetser 1990, ks. Herlin 1997). Perusteluja ei myöskään ole etualaistettu lauseiksi, vaan ne esitetään lauseiden sisällä olosuhdeadverbiaaleina. Perustelut esiintyvät teema-asemassa. Vaikka ne sisältävät tekstissä ennen mainitsematonta, uutta tietoa, ne esitetään annettuina. Tekstiin kirjoittuukin lukija, jolle välityhjennys ja taiteiden yön kokemukset ovat ennestään tuttuja.

3.3 Kielteisestä ja etäisestä myönteiseksi ja läheiseksi

Paitsi salliva uuden tiedotteen kirjoittaja on muutenkin myönteinen. Yhtään kieltolausetta ei ole, mikä ei liene pelkkä sattuma, sillä useista eri tekstiaineistoista tehtyjen taajuuslaskelmien mukaan kieltoverbi *ei* on neljänneksi yleisin juoksevan tekstin sanoista (ks. esim. Heikkinen ym. [tulossa]). Myönteisyys korostuu myös lukuisissa myönteistä ominaisuutta ilmaisevissa adjektiiviattribuuteissa (esim. *hyvien*, *viihtyisän*, *parhaan*, *puhdas*) ja muissa myönteisiä mielleyhtymiä herättävissä ilmauksissa (esim. *juhlijoille*, *kiitoksesi*, *ilottelu*, *ilonpidon*). Nämä valinnat vahvistavat merkitystä ’salliva, asioihin myönteisesti suhtautuva kirjoittaja’. Vastaavasti vanhassa tiedotteessa vahvistetaan merkitystä ’asioihin kielteisesti suhtautuva kirjoittaja’. Tiedotteessa on useita kieltomuotoisia lauseita, ja monet sen ilmauksista herättävät kielteisiä mielleyhtymiä (esim. *häiritsevän*, *vahingoittamasta*, *ajattelematon*, *kolhaisee*, *pahasti*, *välttää*, *haittaa*, *viivästyttää*, *turha*, *haitallista*, *pakkasvaurioita*, *kuolla*, *melu- ja pölyhaittojen*). Myönteisiäkin ilmauksia on (esim. *säilyttämiseksi*, *kevätlämpö*, *vilkastumaan*, *toivottua*, *viihtyvyyden*), mutta niitä on selvästi vähemmän ja osa niistä esiintyy kielteisessä yhteydessä (*hyvä esimerkki siitä, mitä lumikauhan ajattelematon käsittely on saanut aikaan*).

Uuden tiedotteen kirjoittaja näyttäytyy myös epämuodollisempana ja tuttavallisempana kuin vanhan. Sananvalinnaltaan kumpikin tiedote on pääosin ns. neutraalia asiatyyliä, mutta uudessa tiedotteessa on käytetty tuttavallisia Helsingin paikannimiä *Pohjois-Espa*

ja *Espa* (virallisen nimen *Pohjoisesplanadi* sijasta). Näitä käyttämällä kirjoittaja ilmaisee tuntevansa Helsingin niin hyvin, että voi kutsua sen katuja lempinimin. Lukijaksi puolestaan kirjoittuu henkilö, joka tunnistaa tällaiset lempinimet. Tiedotteessa epämuodollisuuden merkitystä vahvistaa myös arkityylin sana *vessa*. Sanaa on kuitenkin käytetty vain kerran ja silloinkin teknisluonteisen sanan *kapasiteetti* määritteenä, kun taas synonyymi *käymälä* esiintyy useita kertoja, myös teknisen erikoiskielen sanoissa *irtokäymälä* ja *konttikäymälä*. Tiedotteessa sekoittuvatkin tuttavallinen ja virallis-tekninen diskurssi (virkatyylisiä sanoja ovat ainakin *käsienpesumahdollisuus* ja *puistoluonto*, vrt. hallinnon yhdyssanoista Hiidenmaa 2000c: 58–59). Entä mihin diskurssiin kuuluvat *roskapartiot* ja *vapaaehtoiset*, ehkä jopa *suoja-aidat*? Maanpuolustusdiskurssiinko? Rinnastetaanko puistojen suojeleminen siis maanpuolustukseen?

Vanhassa tiedotteessa virka- tai teknisen diskurssin ilmaukset ovat hallitsevampia kuin uudessa (esim. *talvipuhtaanapito*, *ajoneuvo- ja jalankulkuliikenne*, *pensasistutus*, *kiinteistöt*, *lumenpoisajo*, *viheralueet*, *melu- ja pölyhaitat*). Myös biologian erikoiskielen sanoja on (*kasvullisuus*, *puusto*, *pakkasvauriot*, *kasvuunlähtö*, *elintoiminta*, *sulamisvedet*, *lisäkosteus*). Sen sijaan leimallisesti tuttavallista diskurssia ei ole.

Kirjoittuuko uuden tiedotteen kirjoittajaksi siis taho, joka on yhtaikaa välitön, virallis-tekninen ja maanpuolustushenkinen, ja vanhan tiedotteen kirjoittajaksi virallis-tekninen biologi? Toinen tulkinta on, että esittäjä-kirjoittaja kaiuttaa vuoronperään useiden eri toimeksiantajien ääniä vaihtaen välillä asentoa (Goffman 1981: 128) jopa kesken nominilausekkeen (*vessojen kapasiteetti*). Yksi selitys moniäänisyydelle on, että virastoissa todella työskentelee eri alojen asiantuntijoita, minkä vuoksi diskurssit sekoittuvat (Hiidenmaa 2000c: 24).

3.4 Missä määrin tiedoteosa on suunnattu toimittajalle?

Ennakko-oletukseni on, että tiedoteosat on suunnattu myös muille lukijoille kuin toimittajalle. Tämä ei kuitenkaan ole itsestään selvää. Puhuttelu ja allekirjoitus yhdistävät vanhan tiedotteen kirjegenreen (Bazerman 2000: 18), ja koska tiedoteosa jää puhuttelun ja allekirjoituksen väliin, sen voi tulkita osaksi kirjettä. Näin myös tiedoteosa on eksplisiittisesti merkitty puheeksi toimittaja-puhutellulle. Silti tiedoteosassa annetaan neuvoja, joita ei ole suunnattu niinkään toimittajalle kuin muille kohteille: talvipuhtaanapidossa toimiville (ks. 3.1). Toisaalta puheeksi toimittajalle on tulkittavissa tiedoteosan lause *Oheiset valokuvat osoittavat*, joka viittaa toimittajalle tiedotteen mukana lähetettyihin valokuviin, siis toimittajan ja tiedottajan väliseen konkreettiseen toimintaan. Tämä kohta on vihje siitä, ettei ainakaan koko tiedoteosaa ole tarkoitettu julkaistavaksi sellaisenaan vaan että se on puhutellulle toimittajalle aineistoa mahdollista lehtijuttua varten. Samaan viittaa sekin, että virastoon viitataan tiedoteosassa vain sanalla *rakennusvirasto* mainitsematta, minkä kaupungin virastosta on kyse. Tämän voi tulkita niin, että koko teksti tosiaan on suunnattu vain puhutellulle toimittajalle, joka tunnisteosan perusteella ymmärtää sanan *rakennusvirasto* viittaavan juuri Helsingin kaupungin rakennusvirastoon. Toisaalta muutkin, vain tiedoteosan lukeakseen saavat ajatellut lukijat (kohteet Goffmanin 1981 termein) saattavat ymmärtää puheen olevan Helsingistä, vaikkei kaupungin nimeä mainitakaan. He esimerkiksi tunnistavat erisnimen *Hietaniemenkatu* Helsingin kadunnimeksi. Kaikkiaan vanhan tiedotteen tiedoteosa kuitenkin sisältää monia vihjeitä siitä, ettei sitä ole tarkoitettu julkaistavaksi sellaisenaan.

Sen sijaan uuden tiedotteen tiedoteosa on kirjoitettu uutisen muotoa tavoitellen. Tiedotteessa on uutismainen otsikko, teksti alkaa kokoavalla lauseella, joka tiivistää pääsisällön, ja loppuosa tekstiä kertoo tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin otsikon ja alun tiivistämästä asiasta. Kokonaisjäsennys on luetteleva: kerrotaan aihepiirijärjestyksessä, millä kaikilla tavoilla virasto valmistautuu vappuun (käymälät, suoja-aidat, roskapartiot, roskapussien jakaminen). Uutis-

maista on sekin, että tiedoteosa on pääosin kirjoitettu ns. faktoja luettelevaksi. Jos lauseiden suhde on merkitty konjunktiolla, konjunktiona on *ja* tai *että*; myös relatiivilauseita on useita.[10] Uutismaisuuden voi tulkita niin, että teksti on tarkoitettu sellaisenaan julkaistavaksi, siis ”kohteille” (Goffman 1981) eli lehden lukijoille. Jacobs (1999: xi) korostaa, että lehdistötiedotteiden tavoitteena on tulla julkaistuiksi jopa sellaisinaan, sanasta sanaan. Vastaavasti vanhan tiedotteen muoto ei ohjaa toimittajaa julkaisemaan tekstiä sellaisenaan, vaan antaa hänelle vapauden käyttää tekstiä aineistona omaan juttuunsa. (Ks. myös Kankaanpää 2001.)

Vaikka uusi tiedote on kirjoitettu uutisen muotoon, siihen kirjoittuu sellainen institutionaalinen toimeksiantaja, ettei lehti voi julkaista tekstiä sellaisenaan, joutumatta samalla kaiuttamaan viraston ääntä. Tiedotteessahan institutionaalinen kirjoittaja on sama kuin rakennusvirasto tai Helsinki, joten ei ole niin väliä esimerkiksi sillä, missä referoinnin raja kulkee seuraavassa katkelmassa:

12 Tempauksen tarkoituksena on muistuttaa ihmisiä siitä, että jokainen meistä voi tehdä osansa viihtyisän Helsingin puolesta. Ilottelu ulkosalla on ehdottomasti sallittu. Parhaan mahdollisen ilonpidon tae on puhdas puistoluonto ja roskattomat kadut.

Toisin olisi, jos tiedote julkaistaisiin lehdessä. Jos se julkaistaisiin sellaisenaan, lukijan kannalta uutiseen kirjoittuva instituutio olisikin sen julkaiseva tiedotusväline. Jottei lehden tarvitsisi allekirjoittaa viraston väitteitä, tekstiä pitäisi muokata esim. seuraavaan tapaan:[11]

---

[10] Konjunktiosivulauseiden vähäisyyteen lukion biologian ja maantiedon oppikirjojen kielessä on kiinnittänyt huomiota Karvonen (1995: 134) ja sosiologian yliopistotasoisten oppikirjojen kielessä Tiililä (1993a). Näissä tekstilajeissa sivulauseiden vähäisyys yhdistyy ns. kieliopilliseen metaforaan eli siihen, että lauseiden sijasta on käytetty nominaalistuksia. Tutkimassani uudessa tiedotteessa sen sijaan ei juuri ole kieliopillisia metaforia, vaan sivulauseiden vähäisyys selittynee parhaiten suhteiden additiivisuudesta, luettelomaisuudesta, joka on tyypillistä myös Karvosen (1995) tutkimille oppikirjoille.

[11] Saarilahden (1998) mukaan hallinnon lehdistötiedotteet ja niiden perusteella julkaistut lehtikirjoitukset eroavat toisistaan mm. siinä, että tiedotteissa näkökulma on organisaation, lehtikirjoituksissa taas lehden lukijoiden.

12’ *Rakennusvirasto haluaa tempauksellaan muistuttaa*, että jokainen voi tehdä osansa viihtyisän Helsingin puolesta. *Virasto painottaa, että* ilottelu ulkosalla on sallittu. Ilonpidon takeena *sen mielestä* ovat puhtaat puistot ja roskattomat kadut.

4 Virasto ja muut tahot tiedotteiden maailmassa

Edellä olen käsitellyt tiedotteiden kirjoittajia ja lukijoita eri kannoilta. Seuraavaksi tarkastelen, millaisen kuvan tiedotteet antavat ne tuottaneesta rakennusvirastosta tekstin aiheena. Kyse on ideationaalisen metafunktion analyysista, ja analysoinkin sitä, millaisiin prosesseihin ja missä roolissa virasto ja muut tahot osallistuvat. Lisäksi kiinnitän huomiota mm. nimeämiseen.

Prosessilla tarkoitetaan systeemis-funktionaalisessa kieliopissa lauseen ilmaisemaa toimintaa osallistujineen ja olosuhteineen. Shore (1996) erottaa suomen kielestä semanttis-kieliopillisin kriteerein kolme pääprosessityyppiä: Suhdelauseet ilmaisevat entiteetin suhdetta toiseen entiteettiin, attribuuttiin tai ajan tai paikan olosuhteeseen. Materiaaliset lauseet tulkitsevat muutosta, siirtymää tai aktiviteettia aineellisessa tai mielikuvitusmaailmassa. Mentaalisia lauseita ovat lauseet, jotka ilmaisevat ihmisen mieltä, siis ajattelemis-, sanomis-, tuntemis-, havaitsemis- ja reagoimislauseet. Osallistujia ovat verbin ns. pakolliset argumentit, ja lisäksi lauseissa voi olla monenlaisia olosuhteita, kuten ajan- tai paikanmääritteitä (esim. Halliday 1994: 151 erottaa englannin kielestä yhdeksän eri olosuhdetyyppiä ja jakaa useat vielä useisiin alatyyppeihin).

Shore (1996: 240–243) korostaa, ettei aina sopivia kriteereitä prosessien luokittelemiseksi ole, vaan todellisuudessa prototyyppien lisäksi on aina rajatapauksia, jotka sopivat yhtä huonosti tai hyvin useaan eri luokkaan. Joka tapauksessa kummassakin tarkastelemassani tiedotteessa selvästi yli puolet prosesseista on materiaalisia (vanhassa hieman suurempi osuus) ja toiseksi eniten on suhdeprosesseja (noin kolmannes, uudessa hieman enemmän kuin vanhassa). Mentaalisia prosesseja on kummassakin tiedotteessa vain pari. Kumpikin tarkastelemani tiedote siis esittää maailman ennen kaikkea aineellisena toimintana mutta myös asioiden välisinä suhteina. Silti tiedotteet

kuvaavat maailman ja viraston suhteen siihen eri tavoin, kuten prosesseja ja niiden osallistujia tarkemmin analysoimalla voi päätellä.

4.1 Vanha tiedote: Virasto ja viholliset

Sen lisäksi, että kaupunki esiintyy hallinnollisena organisaationa, molemmissa tiedotteissa kaupungista puhutaan myös aineellisena tilana, joka koostuu mm. puistoista ja kaduista. Vanhassa tiedotteessa kaupunki tilana esitetään suojelukohteena, jota virasto hallinnollisena yksikkönä pyrkii suojelemaan vihollisilta. Asetelma käy tiivistetysti ilmi jo ensimmäisen kappaleen toisesta virkkeestä (13), vaikka virasto suojelijana esitetään vasta myöhemmin (14):

13 Talvipuuhissakin [vihollinen] on syytä varoa [suojelun keino] vahingoittamasta [uhka] kaupungille [hyötyjä] elintärkeätä puustoa ja muuta kasvullisuutta [suojeltava].

14 Rakennusviraston puisto-osasto [suojelija] neuvoo elinympäristön [suojeltava] säilyttämiseksi seuraavaa:

Vanhassa tiedotteessa merkitys ’kaupunki tilana’ nimetään sanalla *kaupunki* (13) tai sanalla *elinympäristö* (14). Esimerkissä 13 kaupunki esitetään elävänä oliona, jolle puusto on *elintärkeä*.[12] Kaupungista tilana mainitaan myös puut ja pensaat sekä muu kasvillisuus. Yhteistä sille, miten puista ja muista kasveista puhutaan, on, että ne osallistujaroolista riippumatta nähdään helposti vahingoittuvina (15a–d) mutta tärkeinä (13, 15e) ja siksi suojeltavina.

---

[12] Esimerkki 13 ei tekstistä irrallaan ole yksiselitteinen, vaan siinä olisi mahdollista tulkita *kaupungin* merkitsevän myös ’kaupunkia hallinnollisena organisaationa’. Vaihtoehtoinen tulkinta ’– – kaupungin omistamaa ja siksi sille elintärkeätä puustoa’ (vrt. esim. ”metsänomistajille elintärkeätä puustoa”) olisi kuitenkin ristiriidassa tiedotteen lopun kanssa, jossa korostetaan puiden merkitystä asukkaiden viihtyvyydelle ja melu- ja pölyhaittojen vähentämiselle. Puiden omistussuhteista tai taloudellisesta arvosta ei tiedotteessa puhuta – ylipäänsä tiedotteessa ei ole merkkejä taloudellisesta diskurssista.

15 a – – puusto on herkkä vahingoittumaan – –

b Erityisen herkkiä ovat koivut.

c – – työkoneet saattavat vahingoittaa kasvullisuutta.

d – – kasvit voivat saada pakkasvaurioita ja jopa kuolla.

e Katupuilla on erittäin suuri merkitys – –

Kaupungin vihollisia tekstissä ovat *ajattelematon lumenpoistaja* ja *kiinteistöt*, jotka esitetään materiaalisten prosessien toimijoina. Koska prosessit kuvaavat tekstissä pahana pidettyä toimintaa, korostuvat viholliset aktiivisesti väärin toimivina:

16 a Oheiset valokuvat osoittavat, että puusto on herkkä vahingoittumaan, *jos ajattelematon lumenpoistaja kolhaisee runkoa pahasti*.

b Kiinteistöt ovat kasanneet lunta jopa puistoihin.

Interpersonaalisen metafunktion kannalta esimerkin 16b voi tulkita syytökseksi. Tätä tulkintaa korostaa asteikkopartikkeli *jopa* (vrt. ”kasanneet lunta puistoihin / myös puistoihin”), joka korostaa kielletyn toiminnan äärimmäisyyttä. Vaikka esimerkissä 16a kiellety prosessi esitetään ehtolauseessa ja siten mahdollisena eikä todella tapahtuneena, ajattelemattoman lumenpoistajan olemassaolo on presupponoitu. Kolhinnan jäljistä myös esitetään nimetty esimerkki:

17 Hietaniemenkadun koivukuja on hyvä esimerkki siitä, mitä lumikauhan ajattelematon käsittely on saanut aikaan.

Inhimillisten tai muiden vastuullisten toimijoiden lisäksi puita ja kasveja vahingoittavien materiaalisten prosessien toimijoina esitetään työvälineet (15c) tai niiden toiminta (18).

18 Lumikauhojen kolhaisut voivat ratkaisevasti alentaa puun elinikää.

Esimerkeissä 15c ja 18 väitteitä lieventävät epistemisen epävarmuuden ilmaukset (modaaliverbit *saattaa* ja *voida*). Vahingoittamista ei myöskään esitetä tahallisena, vaan lumenpoistaja on *ajattelematon*, samoin hänen toimintansa (*ajattelematon lumikauhan käsittely*). Seuraavassa (19) mahdollinen väärä teko (lumen kasaaminen puun juurelle) esitetään johtuvaksi dynaamisesta välttämättömyydestä (*joutua*-verbi, ks. Kangasniemi 1992: 351–353) eikä pahantahtoisuudesta:

19 Jos lumi joudutaan esim. huoltoliikenteen takia kasaamaan puun juurelle – –.

Syyllistämistä vältetään myös esittämällä prosessin toimijana teko (ns. ideationaalinen kieliopillinen metafora, ks. Halliday 1994: 342–354, Hiidenmaa 2000c: 57) eikä tekijää (*lumikauhan ajattelematon käsittely*, vrt. *käsittelijä*).

Vanhassa tiedotteessa siis esitetään aktiivisina toimijoina eri tavoin kaupunkia uhkaavat asiat lumenpoistajista lumikauhojen kolhaisuihin. Sen sijaan virasto esiintyy tiedotteessa vain kerran, jolloin se on performatiiviksi tulkittavan mentaalisen neuvomisprosessin sanojana (14). Näin uhkaajat toimijoina korostuvat. Myös kaupungin asukkaat on lähes häivytetty. Heihin viitataan tiedoteosan viimeisessä kappaleessa sanalla *asukkaat*:

20 Katupuilla on erittäin suuri merkitys kaupunkikuvassa, asukkaiden viihtyvyyden lisääjänä sekä melu- ja pölyhaittojen vähentäjänä.

Sana *asukkaat* esiintyy sanan *viihtyvyys* genetiiviattribuuttina. *Viihtyvyys* puolestaan on genetiiviattribuuttina essiivimuotoiselle tekijännimelle *lisääjänä*. Lauserakenteessa koko essiivirakenne ilmaisee, missä asiassa katupuilla on erittäin suuri merkitys. Asukkaita ei siis esitetä aktiivisina osallistujina, mutta heidän viihtyvyytensä ja sen lisäys esitetään itsestään selvinä. Asukkaisiin (muiden ohella) voi ajatella viittaavan myös ilmauksen *ajoneuvo- ja jalankulkuliikenne*. Se esiintyy tiedotteen ensimmäisen virkkeen vastak-

kainasettelussa passiivisena suojeltavana (nominaalistetun poistamisprosessin hyötyjää ilmaisevassa olosuhdeadverbiaalissa *ajoneuvo- ja jalankulkuliikenteen tieltä*).

4.2 Uusi tiedote: Helli Helsinkiä

Uudessa tiedotteessa virasto esitetään genetiiviattribuutin avulla Helsingin kaupungin alaisena heti tiedoteosan alussa (21a) ja myöhemmin Helli Helsinkiä -projektin yläpuolisena organisaatiotasona (21b):

21 a Helsingin kaupungin rakennusvirasto valmistautuu vappuun lisäämällä roska-astioita, lasinkeräysastioita ja irtokäymälöitä keskeisille juhla-alueille.

b Rakennusviraston Helli Helsinkiä -projekti on pyytänyt avuksi vapaaehtoisia opiskelijoita, liveroolipelaa jia ja virkamiehiä, jotka jakavat Vapunpäivänä klo 10-11.30 Kaivopuiston juhlijoille paperikasseja piknikjätteiden keräämistä varten.

Uusi tiedote antaa virastosta vanhaa tiedotetta aktiivisemman kuvan. Heti alussa (21a) virasto esitetään materiaalisen valmistautumisprosessin toimijana, ja näin virastosta tulee aktiivinen, tulevaisuuteen suunnitelmallisesti suuntautuva kuva. Prosessiin liittyy kohteen (*vappuun*) lisäksi materiaalista prosessia nominaalilausekkeella ilmaiseva tavan ilmaus, jonka ajateltu tekijä on myös virasto. Näin samassa lauseessa virastosta saadaan esitettyä aktiivinen kuva: virasto sekä suunnitelmallisesti valmistautuu vappuun että konkreettisesti lisää roska-astioita ym. Suunnitelmallisuutta kuvaa myös attribuutti *keskeisille* (’olennaisille, tärkeille’): roska-astioita ym. ei sirotella minne sattuu, vaan vain *keskeisille juhla-alueille*. Kolmiosaisen monikkomuotoisten sanojen luettelon (*roska-astioita, lasinkeräysastioita ja irtokäymälöitä*) voi tulkita niin, että lisätään paljon kaikenlaista, ja näin ’aktiivisen viraston’ merkitys vahvistuu.

Viraston projekti puolestaan on mentaalisen pyytämisprosessin sanojana (21b). Se esitetään kuitenkin saavana tai haluavana osapuolena, joka tarvitsee apua (*on pyytänyt avuksi*). Toisaalta projekti näyttäytyy tehokkaana, sillä sivulause osoittaa implisiittisesti, että avunpyyntöön on suostuttu ja avuksi pyydetyt tekevät työt viraston puolesta (*jotka jakavat – –*), vieläpä vapaaehtoisesti ilman korvausta (adjektiiviattribuutti *vapaaehtoisia*). Näin virasto (projekti) näyttäytyy myös neuvokkaana: se osaa pyytää apua silloin kuin tarvitsee.

Koska avuksi pyydettyjä luetellaan monta eri ryhmää (*opiskelijoita, liveroolipelaajia ja virkamiehiä*), tulee vaikutelma, että virastolla (projektilla) on paljon yhteistyökumppaneita. Yksi uuteen tiedotteeseen kirjoittautuva merkitys onkin, että virasto tekee yhteistyötä muiden kanssa. Tämä merkitys ilmenee selvimmin kohdasta, jota kirjoittaja on typografisesti painottanut lihavoimalla:

22 Tempauksen tarkoituksena on muistuttaa ihmisiä siitä, että **jokainen meistä voi tehdä osansa viihtyisän Helsingin puolesta.**

Tässä monikon ensimmäisen persoonan pronomini viittaa yhtaikaa lukijoihin ja kirjoittajaan. Pronomini *jokainen* korostaa, ettei kyse ole kollektiivista, josta osa toimii muidenkin puolesta, vaan että tarkoitetaan yhteistä toimintaa, johon jokainen *me*-ryhmän jäsen osallistuu osaltaan.[13] Merkitystä ’yhteistyötä tekevä virasto’ ilmaisee myös uuden tiedotteen toinen kappale, jossa sanotaan, että roskapartiot *koostuvat urheiluseurojen jäsenistä ja kaupungin työn-*

[13] Vastaavia myös lukijaan viittaavia monikon ensimmäisen persoonan muotoja on eräissä muissakin aineistoni uusissa tiedotteissa, kuten seuraava esimerkki, jossa predikaattiverbi on monikon ensimmäisessä persoonassa: *Toivottavasti saamme nauttia kukkaeläimistä koko loppukesän ja eläimet säästyvät ilkivallalta*. Vanhoista tällaisia lukijan ja kirjoittajan kattavia (tai muitakaan) monikon ensimmäisen persoonan muotoja ei löydy. Kaikkiaan *me*-persoonapronomini ei kirjoitetun kielen eri tekstilajeissa ole kovin harvinainen: Heikkisen ym. (2001) mukaan *me*-pronominin osuus persoonapronomineista on koko Parole-korpuksessa 10 prosenttia ja sen sanomalehtiosakorpuksessa 12 prosenttia. Pienemmässä otoksessa uutisia Heikkinen ym. (2001) laskivat *me*-pronominin osuudeksi persoonapronomineista 11 prosenttia; pääkirjoitusotoksessa vastaava osuus oli peräti 21 prosenttia.

tekijöistä. Rinnastamalla urheiluseurojen jäsenet ja kaupungin organisaatioon kuuluvat *ja*-konjunktiolla luodaan vaikutelma kaupungin ja urheiluseurojen yhteistyöstä. Samoin edellä mainitussa kolmen rinnastuksessa *vapaaehtoisia opiskelijoita, liveroolipelaajia ja virkamiehiä* viimeisen rinnastettavan voi tulkita viittaavan juuri kaupungin virkamiehiin, jolloin tämäkin rinnastus osoittaa kaupungin (viraston) yhteistyötä muiden tahojen kanssa. Viraston tai sen työntekijöiden tai virkamiesten kanssa yhteistyötä tekeviä tahoja mainitaan siis oikeastaan vain kolme (*urheiluseurojen jäsenet*, *opiskelijat* ja *liveroolipelaajat*), mutta koska luetteloissa ovat mukana myös viraston tai kaupungin virkamiehet ja työntekijät, tulee vaikutelma, että yhteistyötahoja on enemmänkin.

Merkitystä ’aktiivinen virasto’ vahvistaa se, että ryhmät, joihin kuuluu viraston tai kaupungin työntekijöitä tai virkamiehiä, esitetään materiaalisten prosessien toimijoina (*jotka jakavat*; *kiertävät roskapartiot*). Edelleen virasto (sen työntekijät) on tulkittavissa eräiden passiivimuotoisella verbillä ilmaistujen materiaalisten prosessien ajatelluksi tekijäksi:

23 a Käymälöitä siivotaan koko vapun ajan.

b Kadut siivotaan aaton ja vapun päivän välisenä yönä.

Kumpaankin prosessiin liittyy aikaa ilmaiseva olosuhde, joka paikantaa toiminnan vappuun. Lauseet ovatkin tulkittavissa niin, että virasto on ahkera ja uhrautuvainen tehdessään likaisia töitä myös vappuna, kun muut juhlivat. Samaa implisiittistä merkitystä vahvistaa myös partisiippirakenteena esitetty prosessi *Vappuyönä tehtävän välityhjennyksen myötä*, jonka ajateltu toimija on virasto (tai sen työntekijät). Kuitenkaan viraston ahkeruutta ei ole korostettu, vaan passiivia ja partisiippia käyttäen virasto toimijana on häivytetty. Koska virasto on myös tiedotteen kirjoittaja, tästä voi lukea interpersonaalisen merkityksen ’vaatimaton ja palvelualtis virasto’: virasto pitää juhlijoiden palvelua niin itsestään selvänä, ettei se halua tehdä siitä numeroa eikä kehua itseään. Erilainen, virastoa kehuva vaikutelma syntyisi, jos olisi käytetty esimerkiksi seuraavia ilmauksia:

23 a’ Rakennusvirasto siivoaa käymälöitä koko vapun ajan [jotta juhlijat pääsevät siistiin käymälään].

b’ Rakennusvirasto siivoaa kadut aaton ja vapun päivän välisenä yönä [kun muut jo ovat päässeet nukkumaan].

Samantapaisia merkityksiä kuin vanhassa tiedotteessa annetaan kaupungille tilana myös uudessa tiedotteessa. Helsinki ’kaupunki tilana’ -merkityksessä esiintyy viimeisessä kappaleessa yhteydessä *viihtyisä Helsinki*, siis ’Helsinki, jossa viihdytään’. Tällainen Helsinki esitetään tavoitteena, johon pyritään (olosuhdeadverbiaali *viihtyisän Helsingin puolesta*). Viimeisessä virkkeessä (10) viihtyisyys samastetaan siisteyteen. Jo otsikossa Helsinki on hellimisprosessin kohde, ja sama toistuu erisnimissä *Helli Helsinkiä -projekti* ja *Hellin Helsinkiä -ilmapallo*. Kaupunki siis nähdään nytkin suojeltavana huolenpidon kohteena, samoin kaupunkitilan osat (*kadut siivotaan*). Sananvalinta *suoja-aidat* (24) korostaa, että aitojen tarkoitus on nimenomaan suojata nurmikko ja istutuksia (eikä esimerkiksi toimia kaupunkikuvan kaunistuksena):

24 Espan kevääseen heräävä nurmikko ja sipulikukkaistutukset saavat ympärilleen *suoja-aidat*.

Kaupungista käytetään uudessa tiedotteessa säännöllisesti erisnimeä *Helsinki*, ei yleisnimeä *kaupunki* kuten vanhassa tiedotteessa. Kollokaatiossa *helliä Helsinkiä* alkusointu korostaa erisnimeä: on kyse nimenomaan Helsingin, ei minkä tahansa kaupungin hellimisestä.

Kaupungin eräänlaisena vastapoolina uudessa tiedotteessa esiintyvät juhlijat. Heitä ei kuitenkaan esitetä vihollisina, vaan samaan päämäärään viraston kanssa pyrkivinä, kunhan heille vain annetaan siihen mahdollisuus. Seuraavaan katkelmaan sisältyy implisiittisesti merkitys ’juhlijat ottavat vastaan paperikasseja kerätäkseen niihin piknikjätteet’ ja presuppositio ’on olemassa niitä, jotka palauttavat roskapussinsa roska-astiaan tai jätekonttiin’ (vrt. 25’):

25 – – jotka *jakavat* – – juhlijoille paperikasseja piknikjätteiden keräämistä varten. *Ne, jotka palauttavat roskapussinsa roska-astiaan tai jätekonttiin* saavat kiitokseksi Hellin Helsinkiä -ilmapallon.

25’ – – jotka *tarjoavat* – – juhlijoille – –. *Jos joku palauttaa roskapussinsa* – –, hän saa kiitokseksi – –.

Uudessa tiedotteessa ei myöskään esitetä uhkakuvia. Siisteyden uhka, sotkeminen, on häivytetty tekstistä puhumalla vain siivoamisesta ja sotkemisen estämisen välineistä (kuten roska-astioista) ja jättämällä siivoamisen syyt (sotkeminen tai sen estäminen) mainitsematta:

26 a – – virasto valmistautuu vappuun lisäämällä roska-asti oita, lasinkeräysastioita ja irtokäymälöitä keskeisille juhla-alueille [vrt. jottei kukaan heittäisi roskia ja pulloja maahan eikä virtsaisi juhla-alueille].

b Käymälöitä siivotaan koko vapun ajan [vrt. koska kävijät ovat varsinaisia sikailijoita].

c Kadut siivotaan aaton ja vapun päivän välisenä yönä [vrt. koska juhlijat ovat sotkeneet ne niin perusteellisesti].

Jos sotkemiseen viitataan, sen syyksi osoitetaan ulkoinen pakko eikä esimerkiksi välinpitämättömyys tai pahantahtoisuus:

27 *Pakottavan* tarpeen voi ohjata katujen ja porttikäytävien sijasta 101 käymälään ja 49 pisuaariin.

5 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Tässä artikkelissa pyrin vastaamaan kysymykseen, mitä lehdistötiedotteet kertovat kaupungin tiedottajan työn muuttumisesta. Olen

toistaiseksi analysoinut kahteen saman viraston eri-ikäiseen lehdistötiedotteeseen sisältyviä kielellisiä valintoja ja tulkinnut niiden merkitystä. Analyysi on kohdistunut toisaalta teksteihin kirjoittuviin kirjoittajan ja lukijan kuviin, toisaalta viraston ja muiden tahojen suhteisiin tiedotteiden maailmassa. Koska tiedotteiden institutionaalinen kirjoittaja on virasto, voi myös kirjoittajakuvan tulkita viraston kuvaksi.

Interpersonaalisen merkityksen analyysin perusteella vanhaan tiedotteeseen kirjoittuu virastokirjoittaja, joka neuvoo ja syyllistääkin, mutta perustelee neuvot. Lisäksi kirjoittaja on epävarma ja epätäsmällinen, kielteinen ja virallinen. Lukija puolestaan on tietämätön ja ehkä myös vastahankainen. Edelleen ideationaalisen merkityksen analyysin mukaan vanha tiedote kuvaa maailmaa vastakkainasetteluna, jossa aktiiviset viholliset uhkaavat kaupunkiluontoa ja jossa virasto yrittää torjua uhkia neuvoillaan. Kaupungin asukkaat puolestaan ovat vanhan tiedotteen maailmassa passiivisia hyötyjiä. Sen sijaan uuden tiedotteen virastokirjoittaja ei neuvo vaan ehdottaa ja on sallivainen. Kirjoittaja on myös varma, tietäväinen ja täsmällinen. Lisäksi hän on myönteinen ja tuttavallinen. Uuden tiedotteen lukija taas on kirjoittajalle läheinen ja Helsinkiä hyvin tunteva. Hän on kiinnostunut yksityiskohdista mutta luottaa kirjoittajaan eikä kaipaa väitteille perusteluja. Ideationaalisen merkityksen analyysi kertoo, että myös uudessa tiedotteessa kaupunki tilana on huolenpidon kohde. Uhkia tai vihollisia ei kuitenkaan ole, vaan virasto pyrkii aktiivisesti samaan päämäärään (viihtyisyyteen) monien yhteistyökumppanien kanssa. Mielenkiintoisesti myös lauseiden teemojen valinta vahvistaa edellä kuvattuja merkityksiä. Vanhan tiedotteen teemat liittyvät yleensä aihepiireihin vahingot, niiden tekijät ja tekeminen (ks. esim. 16 [a: *jos*-sivulauseen *ajattelematon lumenpoistaja*]–18) sekä kasvit ja luonto (esim. 15a, d, e, 17, 20), kun taas useimmat uuden tiedotteen teemat voi ryhmitellä vahinkoja minimoiviin välineisiin (etenkin käymälät useassa lauseessa, esim. 23a), virastoon ja sen yhteistyökumppaneihin (esim. 21) ja ilonpitoon (12: *Ilottelu ulkosalla*; *Parhaan mahdollisen ilonpidon tae*).

Lähtökohtani on ollut, että lehdistötiedotteet ovat instituution tekstejä eikä niiden kirjoittaja siten ole vain tietty tiedottaja vaan koko instituutio. Vaikka tiedottaja (usein yhteistyössä tiedotettavan

asian asiantuntijan kanssa) tekee tekstin, hän ei luo sitä ottamatta huomioon tekstin institutionaalisuutta. Vanhat tiedotteet ilmaisevat tämän eksplisiittisestikin. Vaikka tiedotussihteeri on ne allekirjoittanut, heti tiedotteiden alussa lukee painettuna: *rakennusvirasto tiedottaa*. Onkin syytä korostaa, ettei tiedotteiden tekstianalyysista pidä tehdä tulkintoja tiedottajista yksilöinä, vaan tiedotteet ilmentävät nimenomaan instituution arvoja ja ideologioita.

Tiedotteissa havaittava muutos kielteisyydestä, uhkista ja virallisuudesta myönteisyyteen, yhteistyöhön ja läheisyyteen kertookin instituution ideologisesta muutoksesta.[14] Samalla tiedotteet ilmentävät yleistä hallintoideologian muutosta. Kun hallinnossa ennen toimittiin tarkan ohjauksen mukaan ja toimintaa säätelivät säädökset ja määräykset, 1980-luvun lopulla käsitykset hallinnosta alkoivat uudistua ja säätelyä purettiin. Kansalaisia ei enää nähdä alamaisina, vaikka heillä edelleen on oikeuksia ja velvollisuuksia, vaan sen sijaan korostetaan kansalaisten palvelua. (Tiihonen 1997.) Palveluhenkisyyttä painotetaan myös hallintomenettelylaissa (1989, ks. Hiidenmaa 2000c: 23). Helsingin kaupungin rakennusviraston tiedotteiden voikin tulkita ilmentävän muutosta säätelyideologiasta palveluideologiaan, jossa korostetaan yhteistyötä ja viraston toimintaa kaupunkilaisten hyväksi. Samalla uusi tiedote ilmentää markkinointi-ideologiaa, jossa kunta nähdään tuotteena. Kunnan markkinoinnista puhutaan myös ohjeissa kuntien tiedottamisesta ennustaen markkinointiviestinnän eli ”kunnan ’myymisen’” korostuvan tiedottajan työssä (Kuntien tiedottaminen 1995: 36). Uuden tiedotteen voikin nähdä osana kaupungin imagomarkkinointia, jossa virastosta pyritään antamaan myönteinen, palveleva kuva. Näin myös tutkimani tiedotteet ilmentävät kahta Faircloughin (1992: luku 7) mainitsemista yhteiskunnan ja kielenkäytön muutossuunnista: toisaalta demokratisoitumista, toisaalta kaupallistumista tai tuotteistumista (commodification; tästä lehdistötiedotteissa ks. Kankaanpää [tulossa]).

---

[14] Tarkoitan ideologialla lähinnä arvojen ja uskomusten systeemiä, en niinkään Thompsonin (1984, 1990) tapaan ”merkitystä, joka palvelee valtaa” (ks. Kalliokoski 1996: 15–16). Ks. myös Heikkinen (1999: luku 4).

Instituution ideologiassa voi siis nähdä muutoksia, mutta miten on tiedotustyön laita? Kun aiemmin tiedotussihteeri kirjoitti toimittajalle kirjeen asioista, joita toivoi käsiteltävän lehdessä, nyt lähetetään lähes julkaisuvalmiiksi muotoiltu uutinen. Samalla tiedote sisältää yhä vähemmän puhetta tiedottaja-auktorilta toimittaja-puhutellulle ja tiedottaja ja toimittaja ovat entistä enemmän jääneet edustamiensa instituutioiden (viraston, lehdistön) varjoon. Tiedottaja on sekä vanhan että uuden tiedotteen kirjoittajana enimmäkseen esittäjä, joka kaiuttaa toimeksiantajansa viraston ääntä (ks. Goffman 1981, vrt. Tiililä 2000: 242, 253–259). Kaiutettava ääni on kuitenkin muuttunut, eikä tiedotteissa enää pyritä niinkään välittämään tietoa hallinnon määräyksistä kuin antamaan virastosta myönteinen, aktiivinen ja ihmisläheinen kuva. Tiedottajan työ on näin laajentunut myös imagomarkkinointiin. Lisäksi tiedottajan työ on muuttunut tiedotettavien asioiden markkinoinniksi toimittajalle. Tiedotteet pyritään kirjoittamaan niin, että ne sopivat sellaisinaan lehdissä julkaistaviksi. Tämä näkyy tiedotetekstin uutismaisuutena, mutta myös virasto-toimeksiantajan äänen olisi soinnuttava yhteen tiedotusvälineen äänen kanssa. Jotta tiedottaja pystyy ilmentämään niin virastoinstituution arvoja kuin muitakin vaihtelevia ja muuttuvia ääniä, häneltä vaaditaan yhä enemmän ammattitaitoa. Tässä muutoksessa on kyse kolmannesta Faircloughin (1992: 215–218) mainitsemasta tendenssistä, nimittäin teknistymisestä (technologization). Sillä Fairclough tarkoittaa kielenkäytön muuttumista yhä tietoisemmin opetelluiksi tekniikoiksi, joilla pyritään tiettyihin päämääriin. Rutiiniasioistakin tiedottaessaan tiedottaja nykyisin saa ja voi etsiä tapoja tiedottaa toisin – ehkä hänen jopa täytyy tehdä niin, jotta tiedote erottuisi lukuisten kilpailevien tarjokkaiden joukosta ja sanoma saavuttaisi lopulta ajatellut kohteet (journalismin viihteellistymisestä ks. esim. Ikävalko 1996: 69–70, Moring & Himmelstein 1993: 51–52). Näin hän loppujen lopuksi kirjoittajana on pakostakin myös luova auktori, joka instituutionsa äänen käyttäjänä osaltaan vahvistaa tai muuttaa instituution ideologiaa.

Lähteet

Bazerman, C. 2000. Letters and the social grounding of differentiated genres. Teoksessa D. Barton & N. Hall (toim.) *Letter writing as a social practice*. Amsterdam: John Benjamins, 15–29.

CD-PS = *CD-Perussanakirja* 1997. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 94. Helsinki: Edita.

Eggins, S. 1994. *An introduction to systemic functional linguistics*. London: Pinter.

Goffman, E.1981. *Forms of talk*. Oxford: Basil Blackwell.

Fairclough, N. 1992. *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.

Hakulinen, A. 2001 [1990]. Kuka puhuu kertomuksessa eli naisten kutsut. Teoksessa L. Laitinen, P. Nuolijärvi, M.-L. Sorjonen & M. Vilkuna (toim.) *Lukemisto. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 816. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 313–330.

Hakulinen, A. & F. Karlsson 1979. *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Halliday, M. A. K. 1994. *An introduction to functional grammar.* Second edition. London: Edward Arnold.

Hankekuvaus 2001 = Hallinnon lehdistötiedotteiden muuttuminen -hankkeen kotisivu osoitteessa www.kotus.fi/tutkimus/tekstit (päivitetty 7.3.2001).

Heikkinen, V. 1999. *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 728. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Heikkinen, V. 2000a. Konvention kentillä – kertomuksia kielitöistä. Teoksessa V. Heikkinen, P. Hiidenmaa & U. Tiililä, *Teksti työnä, virka kielenä*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Helsinki: Gaudeamus, 267–296.

Heikkinen, V. 2000b. Teksteihin tunkeutuvat todellisuudet. Teoksessa V. Heikkinen, P. Hiidenmaa & U. Tiililä, *Teksti työnä, virka kielenä*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Helsinki: Gaudeamus, 116–213.

Heikkinen, V., O. Lehtinen & M. Lounela 2001. Kuvia suomesta. Esitelmä Kielitieteen päivillä Jyväskylässä 19.5.2001.

Heikkinen, V., O. Lehtinen & M. Lounela (tulossa). Kuvia kirjoitetusta suomesta. (Ilmestyy *Kielikellossa* 3/2001.)

Helli Helsinkiä 2000 = Helli Helsinkiä – kampanjasuunnitelma vuodelle 2000.

Helsingin kaupungin rakennusviraston kotisivuilla (19.4.2001) osoitteessa www.hkr.hel.fi/viher/helli/2000.html

Herlin, I. 1997. *Suomen kielen* koska-*konjunktion merkitys ja merkityksenkehitys*. Suomi 183. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hiidenmaa, P. 2000a. Lingvistinen tekstintutkimus. Teoksessa K. Sajavaara & A. Piirainen-Marsh(toim.) *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino,161–190.

Hiidenmaa, P. 2000b. Poimintoja virkakielen rekisteristä. Teoksessa V. Heikkinen, P. Hiidenmaa & U. Tiililä, *Teksti työnä, virka kielenä*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Helsinki, Gaudeamus: 35–61.

Hiidenmaa, P. 2000c. Työ ja kieli. Teoksessa V. Heikkinen, P. Hiidenmaa & U. Tiililä, *Teksti työnä, virka kielenä*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Helsinki, Gaudeamus:19–34..

Huovila, T. 1990: *Uutiskynnys ylittyy.* Helsinki: Tietopaketti

Iedema, R. 1997. The language of administration: organizing human activity in formal institutions. Teoksessa F. Christie & J. R. Martin (toim.) *Genre and institutions. Social processes in the workplace and school*. London: Cassell, 73–100.

Ikävalko, E. 1996. *Ylivoimapeli mediassa. Julkisuusmekanismit ja julkisuuden hallinta*. Helsinki: Inforviestintä.

Jacobs, G. 1999. *Preformulating the news. An analysis of the metapragmatics of press releases*. Amsterdam: John Benjamins.

JAT 2001 = Julkisen alan tiedottajat ry:n kotisivut (29.3.2001) osoitteessa www.stakes.fi/jat

Kajanne, M. 2001. *Kansalaiset kysyjinä. Yleisön kysyminen osana vuorovaikutusta television EU-keskusteluissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 806. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kalliokoski, J. 1996a. Johdanto. Teoksessa J. Kalliokoski (toim.) *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Kieli 9. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 8–36.

Kalliokoski, J. 1996b. Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. Teoksessa J. Kalliokoski (toim.) *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Kieli 9. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 37–97.

Kangasniemi, H. 1992. *Modal expressions in Finnish*. Studia Fennistica Linguistica 2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kankaanpää, S. 2001. From letters to news reports. Diachronic changes in Finnish municipal press releases 1979–1999. – Teoksessa W. Vagle & K. Wikberg (toim.) *New directions in Nordic text linguistics and discourse analysis: Methodological issues*. Proceedings from the NordText Symposium, University of Oslo, January 7-9 2000. Oslo: Novus.

Kankaanpää, S. (tulossa). Vaatimattomasta faktojen kertojasta määrätietoiseksi mielikuvamarkkinoijaksi. Helsingin kaupungin lehdistötiedotteiden muutossuuntia vuodesta 1979 vuoteen 1999. (Ilmestyy Oulun Kielitieteen päivien 1999 julkaisussa.)

Kansallisarkisto 2000 = Kansallisarkiston WWW-sivut osoitteessa http://www.narc.fi/ka.html#asiak.

Karvonen, P. 1995. *Oppikirjateksti toimintana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 632. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kuntien tiedottaminen 1995. = *Kuntien tiedottaminen. Uuden kuntalain tiedotusperiaatteet*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Kuronen, M.-L., J. Tienari & E. Vaara 2000. ”Päättyykö Meritan viidakkoretki?” Kielitieteilijän ja organisaatiotutkijan tulkintaa muutoksen sosiaalisesta rakentumisesta tiedotusvälineissä. *Virittäjä* 4/2000, 518–541.

Lehto 1999 = Helsingin kaupungin rakennusviraston tiedottajan Erja Lehdon haastattelu 26.8.1999. Haastattelijana S. Kankaanpää. Haastattelijan hallussa.

Masalin1999 = Helsingin kaupungin rakennusviraston tiedotuspäällikön Marli Masalinin haastattelu 26.8.1999. Haastattelijana S. Kankaanpää. Haastattelijan hallussa.

Moring, T. & H. Himmelstein1993. *Politiikkaa riisuttuna. Kampanjakulttuuri murroksessa televisioidun politiikan aikaan*. Tutkimusraportti 6/1993. Helsinki: Yleisradio.

Peters, G. B. 1999. *Institutional theory in political science. The 'New Institutionalism'*. London: Pinter.

Raevaara, L. 2000. *Potilaan diagnoosiehdotukset lääkärin vastaanotolla. Keskustelunanalyyttinen tutkimus potilaan institutionaalisista tehtävistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 791. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rahm, H. 1997. *”Vi viker inte en tum”. En textanalys av Dagens Nyheters bevakning av metallstrejken 1945 och gruvstrejken 1969/70*. Rapporter fr n projektet Svensk sakprosa 8. Lunds universitet.

Saarilahti, J. 1998. Tiedotteesta uutiseksi. *Kielikello* 4/1998, 14 - 15.

Seppänen, E.-L. 1998. *Läsnäolon pronominit. Tämä, tuo, se ja hän viittaamassa keskustelun osallistujaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 715. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Shore, S. 1996. Process types in Finnish: Implicate order, covert categories, and prototypes. Teoksessa R. Hasan, C. Cloran & D. Butt (toim.) *Functional descriptions. Theory in practice*. Amsterdam: John Benjamins, 237–263.

STIL 2001 = Suomen Tiedottajien Liiton kotisivut (29.3.2001) osoitteessa www.stil.fi

Sweetser, E. E. 1990. *From etymology to pragmatics*. Cambridge University Press.

Thompson, J. B. 1984. *Studies in the theory of ideology.* Cambridge: Polity Press.

Thompson, J. B. 1990. *Ideology and modern culture*. Stanford University Press.

Tiedottaja, tiedotus, toimittaja 1984. *Tiedottaja, tiedotus, toimittaja*. Toim. J. Pietilä. Gaudeamus, Helsinki.

Tiihonen, S. 1997. Ylhäältä ohjatusta huollosta oman kuvan rakentamiseen. *Kielikello* 3/1997, 6–7.

Tiililä, Ulla 1993a. Että, jotta, koska, kun – mihin ne katosivat? *Kielikello* 3/1993, 33–37.

Tiililä, Ulla 1993b. Virkakielikö persoonatonta? Virkakirje on monen kokin soppa. *Kielikello* 2/1993, 18–21.

Tiililä, Ulla 2000. Tapaus päivähoitopäätös. Teoksessa V. Heikkinen, P. Hiidenmaa & U. Tiililä, *Teksti työnä, virka kielenä*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Helsinki: Gaudeamus, 215–266.

Toimintakertomus 1998 = Helsingin kaupungin rakennusvirasto. Vuoden toiminta 1998.

Välkevirta, L. 1984. Tiedotustoiminta toimittajan näkökulmasta. Teoksessa J. Pietilä (toim.) *Tiedottaja, tiedotus, toimittaja*. Helsinki: Gaudeamus,11–45.

YVY 2000 = YVY-palkintojen jakotilaisuus. Helsingin kaupungin rakennusviraston kotisivuilla (19.4.2001) osoitteessa www.hkr.hel.fi/viher/helli/2000pal.html

LIITE 1.

Teksti 1. Helsingin kaupungin rakennusviraston lehdistötiedote vuodelta 1980 eli vanha tiedote.

[vaakuna] HELSINGIN KAUPUNGIN RAKENNUSVIRASTO
TIEDOTTAA tammikuussa 1980

Arvoisa toimittaja!

Kaupungin talvipuhtaanapito ei ole pelkästään häiritsevän lumen poistoa ajoneuvoja jalankulkuliikenteen tieltä. Talvipuuhissakin on syytä varoa vahingoittamasta kaupungille elintärkeätä puustoa ja muuta kasvullisuutta.

Oheiset valokuvat osoittavat, että puusto on herkkä vahingoittumaan, jos ajattelematon lumenpoistaja kolhaisee runkoa pahasti. Erityisen herkkiä ovat koivut. Lumikauhojen kolhaisut voivat ratkaisevasti alentaa puun elinikää. Lahoaminen saa usein alkunsa kolhusta. Hietaniemenkadun koivukuja on hyvä esimerkki siitä, mitä lumikauhan ajattelematon käsittely on saanut aikaan.

Rakennusviraston puisto-osasto neuvoo elinympäristön säilyttämiseksi seuraavaa:
- Tulisi välttää lumen kasaamista katupuiden juurille. Jos lumi joudutaan esim. huoltoliikenteen takia kasaamaan puun juurelle, sitä ei saisi pois ajettaessa missään tapauksessa työntää koneella puun runkoa vasten.
- Lumi on korjattava pois lapiolla puun juurelta. Usein ei pientä lumikasaa edes tarvitse poistaa juurelta.
- Ei lumikasoja pensasistutusten päälle.
- Kiinteistöt ovat kasanneet lunta jopa puistoihin. Tällainen on kiellettyä. Lisäksi se haittaa ja viivästyttää kevättöitä puistossa.
- Turha lumenpoisajo viheralueilta on haitallista, sillä työkoneet saattavat vahingoittaa kasvullisuutta. Kun suojaava lumikerros poistetaan, kasvit voivat saada pakkasvaurioita ja jopa kuolla. Jos lumikerros poistetaan, maa jäätyy syvemmältä ja kasvuunlähtö ke- väällä hidastuu. (Kevätlämpö saa kasvin maanpäällisissä osissa elintoiminnan vilkastumaan. Kun maa on syvään jäässä, kasvi ei saa kunnolla vettä eikä ravinteita. Sulamisvedetkin tuovat kasvullisuudelle toivottua lisäkosteutta.)

Katupuilla on erittäin suuri merkitys kaupunkikuvassa, asukkaiden viihtyvyyden lisääjänä sekä melu- ja pölyhaittojen vähentäjänä. Siksi niiden suojelussa tulisi ottaa huomioon kaikki mahdollinen.

Tiedotussihteeri [nimikirjoitus ja sen selvennys]

Lisätietoja asiasta antaa rakennusviraston puisto-osastolla mielellään [henkilönnimi], puh. [puhelinnumero] tai [puhelinnumero].

LIITE 2.

Teksti 2. Helsingin kaupungin rakennusviraston lehdistötiedote vuodelta 1999 eli uusi tiedote.

[vaakuna] RAKENNUSVIRASTO

Byggnadskontoret

LEHDISTÖTIEDOTE

Vappunakin voi helliä Helsinkiä

Helsingin kaupungin rakennusvirasto valmistautuu vappuun lisäämällä roska-astioita, lasinkeräysastioita ja irtokäymälöitä keskeisille juhla-alueille. Pakottavan tarpeen voi ohjata katujen ja porttikäytävien sijasta 101 käymälään ja 49 pisuaariin. Uutta ovat kaksi kappaletta viemäri- ja vesijohtoverkkoon yhdistettyä konttikäymälää, joissa on myös käsienpesumahdollisuus. Ne on sijoitettu Kaivopuistoon ravintola Kaivohuoneen läheisyyteen ja keskustassa Pohjois-Espan ja Kluuvikadun kulmaan. Vappuyönä tehtävän välityhjennyksen myötä vessojen kapasiteetti riittää lähes 300 000 kävijälle. Käymälöitä siivotaan koko vapun ajan. Espan kevääseen heräävä nurmikko ja sipulikukkaistutukset saavat ympärilleen suojaaidat.

Taiteiden yönä saatujen hyvien kokemusten pohjalta kiertävät roskapartiot keskeisillä alueilla jo vappuaatosta klo 17 lähtien aina sunnuntaihin asti. Kahden hengen partioita on 26 ja ne koostuvat urheiluseurojen jäsenistä ja kaupungin työntekijöistä. Kadut siivotaan aaton ja vapun päivän välisenä yönä.

Rakennusviraston Helli Helsinkiä -projekti on pyytänyt avuksi vapaaehtoisia opiskelijoita, liveroolipelaajia ja virkamiehiä, jotka jakavat Vapunpäivänä klo 10-11.30 Kaivopuiston juhlijoille paperikasseja piknikjätteiden keräämistä varten. Ne, jotka palauttavat roskapussinsa roska-astiaan tai jätekonttiin saavat kiitokseksi Hellin Helsinkiä -ilmapallon. Kasseja on jaossa 6000 kpl ja palloja 1 000 kpl.

Tempauksen tarkoituksena on muistuttaa ihmisiä siitä, että **jokainen meistä voi tehdä osansa viihtyisän Helsingin puolesta.** Ilottelu ulkosalla on ehdottomasti sallittu. Parhaan mahdollisen ilonpidon tae on puhdas puistoluonto ja roskattomat kadut.

Lisätietoja, [henkilönnimi] Helli Helsinkiä projektipäällikkö, p.[puhelinnumero], [matkapuhelinnumero]

[henkilönnimi], vapun erikoisjärjestelyt, p [puhelinnumero], [matkapuhelinnumero]

[henkilönnimi], vihertiedottaja [puhelinnumero],[matkapuhelinnumero]